

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК
ДІАЛЕКТОНОСІЇВ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ
ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ХІХ-ХХ СТОЛІТЬ)**

Виконала: студентка 2 курсу, групи
8.0358 – а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно), перша -
англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Солошенко Ганна Володимирівна

Керівник к.п.н., доц. Лужаниця О. І.

Рецензент к.п.н., доц. Надточій Н. О.

Запоріжжя – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
« _____ » _____ 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
СОЛОШЕНКО ГАННІ ВОЛОДИМИРІВНІ**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Вербалізація соціальних характеристик діалектоносіїв (на матеріалі художніх творів Великобританії ХІХ-ХХ століть)»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) _____ Лужаниця Олена Іванівна, к.ф.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від « 22 » квітня 2019 року № 596-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) _____
27 грудня 2019 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) _____
твори К. Куксон «Кеті Мулхоланд», «Безкрилий птах», «Ганчіркова німфа», «Нерозрізняючи кольори».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) висвітлити специфіку поняття графон як засобу фіксації розмовної мови у тексті; 2) описати екстралінгвістичні чинники, що детермінують мовну поведінку діалектоносіїв кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Лужаниця О. І. , к.ф.н., доц.	23.04.2019	23.04.2019
Розділ 1	Лужаниця О. І. , к.ф.н., доц.	10.06.2019	10.06.2019
Розділ 2	Лужаниця О. І. , к.ф.н., доц.	20.10.2019	20.10.2019
Висновки	Лужаниця О. І. , к.ф.н., доц.	28.12.2019	28.12.2019

6. Дата видачі завдання 23.04.2019

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	жовтень 2018	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	листопад 2018	виконано
3.	Написання вступу	квітень 2019	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	травень 2019	виконано
5.	Написання практичного розділу	грудень 2019	виконано
6.	Формулювання висновків	грудень 2019	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	січень 2020	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	виконано
9.	Захист	січень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

Г. В. Солошенко

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

О. І. Лужаниця

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

М. В. Залужна

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 59 стор., 64 джерела.

Об'єкт дослідження: мовна поведінка носіїв нортумберійського діалекту британського варіанту англійської мови.

Мета роботи: виявлення особливостей мовної поведінки діалектоносіїв британського варіанту англійської мови кінця XIX – початку XX сторіччя в умовах диглосії, які знаходять своє відбиття у творах К. Куксон «Кеті Мулхоланд», твору «Безкрилий птах», «Ганчіркова німфа», «Нерозрізняючи кольори».

Теоретико-методологічні засади: ключові положення теорії мовної поведінки, які розроблені в соціолінгвістиці, діалектології та стилістиці (А. І. Домашнев, В. А. Аврорін, А. Д. Швейцер, Л. Б. Никольський, В. Н. Ярцева, Д. Крістал, Ч. Фергюсон, П. Традгіл, В. А. Кухаренко, И. В. Арнольд та ін.).

Отримані результати: мова, як соціальне явище, відображає соціальні умови комунікації, такі як гендрні, вікові, освітні ознаки мовця, його місце проживання, етнічну належність та соціальний статус, а також рольові особливості проходження комунікації як такової. Найбільш репрезентативним у творах К. Куксон є ситуативні фактори, що співвідносяться з формальністю, чи неформальністю процесу спілкування. Все це і створює умови перемикування кодів у мові персонажів. У тексті особливості мовної комунікації актуалізуються таким стилістичним прийомом як графон. Для діалектного мовлення, розповсюдженого у графстві Нортумбрія, релевантні якісні типи графонів, що відображають як особливості вимови, так і граматиці даного діалекту.

Ключові слова: *діалект, нортумберійський діалект, графон, мовна поведінка, соціолінгвістичні чинники, К. Куксон.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ МОВИ ТА МОВЛЕНЄВОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	8
1.1 Соціо-територіальна варіативність мови.....	9
1.1.1 Територіально обумовлені варіанти.....	11
1.1.2 Соціально обумовлені варіанти.....	14
1.2 Соціолінгвістичні аспекти мовленнєвої комунікації.....	21
1.2.1 Мова та територія.....	22
1.2.2 Мова та соціальний статус.....	23
1.2.3 Мова та гендер.....	24
1.2.4 Мова та вік.....	26
1.2.5 Мова та ситуація спілкування.....	26
1.3 Типи та види графонів.....	28
РОЗДІЛ 2 СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ.....	35
2.1 Графони, що актуалізують діалектне мовлення в англomовному тексті.....	35
2.2 Соціолінгвістичні параметри, що визначають функціонування діалектів англійської мови.....	37
2.2.1 Географічний параметр.....	37
2.2.2 Соціальний параметр.....	39
2.2.3 Ситуативний параметр.....	46
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Схід. – східний

Півд. – південний

Півн. – північний

Півн-сх – північно-східний

Півн-зах – північно-західний

Зах. – західний

RP – received Pronunciation

ВСТУП

Мова в будь-якому суспільстві виступає як засіб накопичення, зберігання і передачі знань, тому соціологічні, економічні і культурні зміни, що відбуваються у ньому, не можуть не відбиватися в мові. В той же час мова є дзеркалом суспільства і його носіїв, вона відображає не лише мовні особливості прошарку суспільства, до якого вони належать, але і характеризує мовну ситуацію, в якій вони знаходяться, сферу спілкування, а також особові характеристики мовців; окрім цього, сама ситуація спілкування і її учасники впливають на вибір тієї або іншої мовної поведінки, що веде до переключення кодів.

Проблемі чинників, що детермінують мовну поведінку, присвячений цілий ряд робіт у вітчизняному і зарубіжному мовознавстві (А. І. Домашнев, В. А. Аврорін [Аврорин 1975, с. 284], А.Д. Швейцер [Швейцер 1976, с. 246]; [Швейцер 1978, с. 216], Л. Б. Никольський [Швейцер 1978, с. 216], Д. Крістал, Дж. Чемберс [Cheshire 1996, с. 589], П. Традгіл [Cheshire 1996, с. 589]; [Cookson 1981, с. 254], Дж. Чешир [Hughes 1997, с. 143], що, поза сумнівом, вказує на актуальність даної проблеми в даний час. Проте слід визнати, що в науці про мову відсутня чітка їх класифікація. Також не визначена ієрархія структурних відношень екстралінгвістичних змінних, що впливають на специфіку протікання процесу інтеракції [Беликов 1970, с. 439]; [Брайт 1975, с. 35-41]; [Бондалетов 1987, с. 160]. Крім того, особливості мовної діалектної поведінки до цих пір залишаються мало вивченими [Лужаница 2000, с. 214-217]; [Сержанова 2007], англійські діалекти в цьому відношенні не є виключенням.

Слід зазначити, що особливості англійських діалектів як об'єктів лінгвістичних досліджень привертала і досі продовжують привертати увагу багатьох дослідників [Лужаница 2005, с. 144-147]; [Маковский 1980, с. 191]; [Маковский 1982, с. 192]; [Медведев 2001, с. 18]; [Медведев 1999, с. 12-13.];

[Медведев 1998, с. 7-8]; [Мечковская 1996, с. 207]; [Brook 1963, с. 232]; [Brook 1977, с. 196]; [Cookson 1981, с. 254]. Проте, як вже наголошувалося, не дивлячись на ряд безперечних досягнень в дослідженій проблематиці, проблема чинників, що детермінують мовленнєву поведінку діалектоносіїв все ще залишається у сфері наукового інтересу. Звідси і виникає **актуальність** даного дослідження, яке направлене на вивчення соціолінгвістичних чинників мовної поведінки діалектоносіїв в умовах диглосії.

Об'єктом дослідження виступає мовна поведінка носіїв Нортумбрійського діалекту британського варіанту англійської мови.

Предметом дослідження є чинники, що детермінують мовну поведінку носіїв Нортумбрійського діалекту британського варіанту англійської мови кінця XIX – початку XX сторіччя, яки знаходять своє відбиття у творах К. Куксон «Кеті Мулхоланд» [Cookson 1978, с.496], твору «Безкрилий птах» [Cookson 1989, с. 354], «Ганчіркова німфа» [Cookson 1991, с. 427], «Нерозрізняючи кольори» [Cookson 1981, с. 254].

Мета роботи є виявлення особливостей мовної поведінки діалектоносіїв британського варіанту англійської мови кінця XIX – початку XX сторіччя в умовах диглосії.

Мета роботи передбачає виконання наступних **завдань**:

- 1) проаналізувати та систематизувати теоретичні позиції, пов'язані з трактуванням базових понять даної проблематики;
- 2) висвітлити специфіку поняття графон як засобу фіксації розмовної мови у тексті;
- 3) виявити типи графонів, що релевантні для діалектного мовлення;
- 4) описати екстралінгвістичні чинники, що детермінують мовну поведінку діалектоносіїв кінця XX – початку XXI сторіччя;
- 5) з'ясувати основні умови перемикання кодів у мові персонажів.

Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на ключових положеннях діалектології та соціолінгвістики, а саме:

В.Д. Бондалетова [Бондалетов 198, с. 160], Ю.А. Деширієва [Дешириев 197, с. 382], О.І Лужаниці [Лужаница 2007, с. 219-223]; [Лужаница 2005, с. 39-45]; [Лужаница 2000, с. 214-217]; [Лужаница 2011, с. 86-91]; [Лужаница 2005, с. 144-147]; [Лужаниця 2013, с. 117-120], Р.Т. Бела [Белл 1980, с. 320], П. Традгіла [Trudgill 2000, с. 154], А. Хьюза [Hughes 1997, с. 143] та ін.

Методика дослідження визначалася метою і завданнями наукового дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувалися наступні **методи**: типологічний, метод аналізу словарних дефініцій, метод безпосередніх складових і компонентний аналіз, описовий, пошуково-дослідницький.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі вперше зроблений комплексний аналіз творів К. Куксон у соціолінгвістичному аспекті на предмет виявлення екстралінгвістичних чинників вживання діалектів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали роботи можуть бути використані при подальшому вивченні творчості К. Куксон, а також при аналізі закономірностей функціонування англійських діалектів у диглосній мовній ситуації, а також при розробці лекційних курсів зі стилістики, історії мови, та таких спецкурсів як діалектологія, соціолінгвістика, регіональне варіювання мови, підготовці відповідної навчальної літератури.

Логіка роботи зумовила структуру роботи, яка складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 64 позицій.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі особлива увага приділяється характеристики мови як суспільного явища та вияву його специфіки саме в цьому плані. Акцент робиться на тому, в яких відношеннях мова виявляється залежною від

суспільства. Також розглядається такий стилістичний прийом як – графон, його типи та види.

Другий розділ присвячений вивченню особливості функціонування діалектів (Нортамберленд і Тайнсайд) в тексті. Матеріалом дослідження виступають 4 літературні твори ХХ-го століття, написаних відомою англійською письменницею Кетрін Куксон.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Загальний обсяг роботи становить 62 сторінок, кількість використаних джерел 64

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ МОВИ ТА МОВЛЕННЄВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Думка про тісний зв'язок мови і суспільства з'явилася у свідомості людей, напевно, дуже давно. Основна складність дослідження цього питання полягає в тому, що ця ідея, маючи місце в багатьох висловлюваннях, не формулюється у формі тези: мова – суспільне явище. Імпліцитне вираження цієї ідеї можна знайти і в твердженнях деяких давньогрецьких філософів про можливість виникнення назв предметів на основі домовленості між людьми, і у висловленні Г. Лейбніца про мову як краще дзеркало людського духу, і у відомому положенні Вільгельма Гумбольдта, згідно з яким мова виникла як результат необхідності спілкування, і в роботах К. Фосслера, А. Мейє, Ш. Баллі, Ж. Вандрієса та цілого ряду інших дослідників [Аврорин 1975, с. 284]; [Баранникова 1969, с. 314-343].

Розповсюдження структуралізму у світовому мовознавстві, пов'язаного зі звертанням уваги до проблем вивчення внутрішньої мовної структури, сприяло відходу на периферію лінгвосціологічних проблем. Все ж інтерес до них ніколи не припинявся. Особливо багато уваги в іноземній лінгвістиці приділяється вивченню культурно-історичних факторів розвитку мови і проблемам «мовного існування», впливу мовного строю на особливості сприймання та «бачення світу» [Аврорин 1975, с. 284]; [Бевзенко 1980, с. 246]; [Беликов 1970, с. 439]; [Райс 2000, с. 656]; [Святюк 2003, с. 491-493]; [Сукаленко 1992, с. 27-31]; [SPL 1971, с. 151].

Охарактеризувати мову як суспільне явище – означає знайти такі його характерні риси та особливості, котрі б цілком виразно показували приналежність мови саме до суспільних явищ. У відомій роботі Р. О. Шор «Мова і суспільство» вся увага автора приділяється показу та виділенню

соціального аспекту в мові [Аврорин 1975, с. 284]; [Брайт 1975, с. 35-41]; [SPL 1971, с. 151]

Спеціальна монографія Джойса Гертцлера “A sociology of language“ також по суті присвячена розгляду різноманітних соціальних факторів, що впливають на мову. Правильне розуміння суспільної природи мови, обумовлюється [SPL 1971, с. 151]: 1) правильним розумінням залежності мови від життя та стану суспільства та 2) правильним розумінням значення мови в житті суспільства.

До кола проблемних питань мови та суспільства входять такі, як соціальна обумовленість мови, соціальна диференціація мов, функціональний розвиток мов, мовна політика, мовне будівництво, функція мови як етнічної ознаки, значення соціального фактору в розвитку мови. Знову-таки, акцент робиться на тому, в яких відношеннях мова виявляється залежною від суспільства.

Для більш повної характеристики мови як суспільного явища та вияву його специфіки саме в цьому плані необхідно розглянути мову в різних аспектах. Основним відправним пунктом є констатація залежності мови від суспільства та визнання специфіки його основної функції – бути засобом спілкування.

1.1 Соціо-територіальна варіативність мови

Мова – явище варіативне, тому має велику кількість реалізацій, серед яких є, як форми існування мови, так і функціональні стилі. Під формою існування мови ми розуміємо самостійні структури однієї мови-діалекти, літературні мову, їх варіанти та інші форми, природно поєднані в групи із різною ієрархією за ознакою суспільності первісного матеріалу, і саме тому доступні для розуміння у рамках одного народу, але різняться за рівнем

універсальності та сферам використання [Серебрянников 1970, с. 608]; [Трескова 1989, с. 152]; [Швейцер 1978, с. 216].

Те, що суспільство варіативне, обумовлює різні соціальні групи та індивідів зокрема використовувати різні форми вербальної комунікації, серед яких соціальні та професійні діалекти, жаргони, аргі.

Розглядаючи англійську мову обов'язково треба зазначити той факт, що вона найбільш вживана у світі, та більш ніж інша мова здатна до варіювання. Так, окрім традиційних форм існування мови, в англійській мові існує велика кількість національних варіантів де вона є рідною, або другою офіційною. Це «так би мовити нові варіанти англійської мови» (австралійська, новозеландська, канадська, південноафриканська, карибська, ірландська, шотландська, уельська та інші).

У зв'язку з цим, форми існування англійської мови диференціюються за двома основними ознаками – територіальною та соціальною [Аврорин 1975, с. 284]; [Бродович 1988, с. 196]; [Дешириєв 1977, с. 382]; [Лужаниця 2007, с. 219-223]; [Лужаниця 2011, с. 86-91]; [Лужаниця 2005, с. 144-147]; [Brook 1963, с. 232]; [Brook 1977, с. 196]. Згідно з першою ознакою, серед вказаних форм існування англійської мови знаходяться різні територіальні діалекти та варіанти англійської національної мови. Згідно із іншою ознакою, серед вказаних форм існування англійської мови знаходяться соціальні діалекти, професійні діалекти, аргі, жаргони та стандартна англійська мова, оскільки вважається багатьма дослідниками діалектом, причому соціальним.

Треба відмітити, що дана градація є умовною. Так, територіальний, чи місцевий, діалект, за своєю назвою, свідчить скоріше про географічний, ніж про соціальний бік мови. Однак, на сучасному стані розвитку мовних ситуацій ці критерії зливаються, інакше кажучи, немає більш чітко виражених територіально чи соціально обмовлених варіантів. Сьогодні територіальна локалізованість діалектів це тільки одна з характерних рис цієї підсистеми національної мови [Бродович 1988, с. 196], бо їх вживання є показником не лише локальної належності мовця, а й соціального статусу

мовця. Теж саме можна сказати про національні варіанти мови. Їх використання одночасно вказує як на територію, так і на етнічну належність, що теж є соціальним фактором.

Незважаючи на це, за для дослідницької мети, розглянемо дані різновиди англійської мови окремо.

1.1.1 Територіально обумовлені варіанти. Як було зазначено раніше, до територіально обумовлених варіантів зазвичай відносять територіальні діалекти та варіанти англійської національної мови.

Під територіальним діалектом розуміють будь-яку іншу форму існування англійської мови, що відрізняється від стандартної англійської мови граматиною, синтаксисом, вокабуляром та, звичайно, вимовою, хоча самої по собі вимови не вистачить для того, щоб відокремити діалект [Бондалетов 1987, с. 160].

В області структури кожний діалект має свої суттєві відмінності від будь-якого іншого діалекту тієї самої мови та від будь-якої іншої форми її існування. Але таких спільних та обов'язкових рис, які б відрізняли діалект як вид від мови не існує.

Виділимо основні властивості територіальних діалектів, що відрізняють його від інших форм існування мови. До них відносяться:

1) соціальна, вікова та частково статева обмеженість кола носіїв діалекту (це головним чином сільські мешканці похилого віку);

2) обмеженість сфери використання діалекту родинними та побутовими ситуаціями [Аврорин 1975, с. 284].

Територіальні діалекти Англії – явище історичне, вони є результатом багатовікового розвитку та існують як мінімум у 2 хронологічних типах – діалектах донаціонального та національного періоду (деякі лінгвісти виділяють 5) [Лужаниця 2007, 219-223].

До діалектів першого періоду відносять:

- традиційний діалект, або територіальний діалект, під яким розуміють самодостатню, природно складену регіональну систему вербальної комунікації, яку використовує за певними правилами значна група людей, що проживає на одній території, та є маркером групової соціо-територіальної ідентифікації населення в до національний період розвитку суспільства;

- міське койне під яким розуміють генетично неоднорідний діалект, що сформувався в ході природного розвитку мови, передбачає спадкоємність мовних станів традиційних діалектів, є формою наддіалектного спілкування представників родинних етносів / племен, що виник в результаті спрощення мовної системи і злиття різнорідних елементів. Термін «койне» перекладається з грецької «спільна мова». У сучасній соціолінгвістиці койне розуміється як такий засіб повсякденного спілкування, що пов'язує людей, що говорять на різних територіальних чи соціальних варіантах даної мови. Термін «койне» особливо актуальний при описі мовного життя великих міст, в яких змішуються маси людей з різними навиками спілкування. Міжгрупове спілкування в умовах міста потребує вироблення такого засобу спілкування, який був би зрозумілим усім [Аврорин 1975, с. 284].

До діалектів другого періоду відносять [Лужаниця 2011, с. 86-91]:

- сільський діалект, під яким розуміють соціорегіональну систему вербальної комунікації, що природно склала, використовувану по певних правилах значною групою людей, що спочатку проживали на одній території, таку, що є маркером групової ідентифікації в післянаціональний період розвитку суспільства. Сільський діалект генетично сходить до територіального діалекту і є його природним продовженням в сільських віддалених районах;

- міський діалект – варіант, висхідний до традиційного (територіальному) діалекту, або міському койне і що розвивається в ході усунення відособленості і територіальної обмеженості діалектів в процесі їх зближення з літературною мовою; для нього характерна змішана лінгвістична природа, поширення переважне в міських районах,

використання жителями, що належать до середнього і нижчого шарів англійського суспільства.

Класифікація сучасних англійських діалектів представляє серйозні труднощі, оскільки їх межі відрізняються великою нестабільністю, а мовний стандарт все більше й більше вторгається в область розповсюдження діалектної мови. Одна з найбільш серйозних спроб була зроблена А. Еллісом. Хоча ця класифікація й не позбавлена недоліків, вона в цілому достатньо точно відображає діалектну карту сучасної Великобританії й взята за основу багатьма діалектологами. Так, М. Маковський, спираючись на класифікацію А.Елліса, сучасні англійські діалекти типологізує так [Маковский 1980, с. 191]:

- *північні діалекти*, що підрозділяються на три підгрупи – 1) Нортамберленд, пів. Дарем, 2) півд. Дарем, більша частина Камберленда, Уестморленд, півн. Ланкашир, пагорбна частина Вест-Райдинга в Йоркширі, 3) Іст-Райдинг й Норт-Райдинг в Йоркширі;

- *середні діалекти*, що поділяються на десять підгруп: 1) Лінкольншир, 2) південно-сх. Ланкашир, півн-сх. Чешир, півн-зах. Дарбішир, 3) півн-зах. Ланкашир, півд. Ріббл, 4) середній Ланкашир, острів Мен, 5) південний Йоркшир, 6) більша частина Чешира, півн. Стаффордшир, 7) більша частина Дарбішира, 8) Ноттінгемшир, 9) Флінт, Денбай, 10) схід. Шропшир, півд. Стаффордшир, більша частина Уорикшира, півд. Дарбішир, Лестершир;

- *східні діалекти*, підрозділяються на п'ять підгруп: 1) Кембріджшир, Ратленд, півн-схід. Нортхемптоншир, 2) більша частина Ессекса, Хартфордшира, Хантінгдоншира, Бедфордшир, середня частина Нортхемптоншира, 3) Норфолк и Саффолк, 4) більша частина Бакінгемшира, 5) Міддлсекс, півд-сх. Бакінгемшир, півд. Хартфордшир, півд-зах. Ессекс;

- *західні діалекти*, підрозділяються на дві підгрупи: 1) зах. и півд. Шропшир (на захід від ріки Северн), 2) Херфордшир, окрім східної його частини, Реднор, схід. частина Брекнока;

- *південні діалекти*, поділяються на десять підгруп: 1) частина Пемброкшира и Гламорганшира, 2) Уїлтшир, Дорсетшир, півн. і схід. частини графства Сомерсетшир, більша частина Глостершира, півд.-зах. Девоншир, 3) більша частина графства Хемпшир, острів Уайт, більша частина Беркшира, півд. частина Саррея, зах. частина Сассекса, 4) півн. Глостершир, східн. Херфордшир, Вустершир, півд. частина графства Уорикшир, північ Оксфордшира, півд-зах. Нортхемптоншира, 5) більша частина графства Оксфордшир, 6) північ графства Саррей, півн-зах. Кента, 7) більша частина графства Кент, схід графства Сассекс, 8) зах. Сомерсетшир, півн-сх. Девоншир, 9) сх. Корнуолл, більша частина Девоншира, 10) зах. Корнуолл.

Сучасні англійські діалекти характеризуються консерватизмом. Ті або інші відхилення від літературного стандарту обумовлені в своїй більшості не еволюцією, а саме відсутністю еволюції: у діалектах зберігаються багато мовних явищ різних періодів історії мови, а також різного роду іншомовні нашарування – скандинавські, норманські та ін.

Іншою особливістю сучасних англійських діалектів є їх варіантність на всіх мовних рівнях (фонетика, граматики і особливо лексика) [Лужаниця 2007, с. 219-223].

Багато авторів вказують також на те, що характерною ознакою будовання діалектів є так звана «надмірність». Маються на увазі, наприклад, такі звороти, використовувані в Ірландії, як: *It's sorry you will be* замість "*You will be sorry*" або парафрази типу "*I do love*" замість "*I love*", що вживаються в південно-західних графствах, нагромадження заперечень у фразі та ін. [Швейцер 1978, с. 216].

1.1.2 Соціально обумовлені варіанти. Традиційно, до соціального різновиду належать соціальні діалекти, аргі, жаргони та стандартна англійська мова.

У науковій та навчальній літературі діапазон понятійного наповнення терміна «соціальний діалект» різноманітний. Його тлумачуть або в дуже широкому сенсі – як мову певної соціальної групи, або в дуже вузькому, коли, наприклад, наводять характеристику мови малочислених соціально детермінованих груп, типу арго бродячих торговців і ремісників [Лужаниця 2005а, с. 39-45]; [Лужаниця 2005б, с. 144-147]. Проте автори відмічають, що перераховані ними різновиди соціальних діалектів не є діалектами «у строгому сенсі цього слова», оскільки вони склалися на базі основних форм існування мови. У даному випадку виявляється вторинний характер структури всіх соціальних різновидів мови [Маковский 1982, с. 192].

Трактування поняття «соціальний діалект», а також його діапазон понятійного наповнення залежить від принципів виділення соціальних груп у різних культурах. Зокрема, у вітчизняних роботах основний принцип диференціації суспільства мав так званий «класовий» характер. Екстраполюючи такий підхід на лінгвістичний матеріал, вітчизняні вчені поклали в основу соціальної диференціації критерій професійно-виробничої приналежності. Таким чином, у вітчизняному мовознавстві створена класифікація соціальних різновидів мови, що є властивими соціально-професійним групам виробничого характеру, що включають мову військовослужбовців, студентів, спортсменів, мову декласованих прошарків суспільства.

У західній традиції, навпаки, найбільш загальним критерієм соціальної стратифікації суспільства є матеріальне становище, складовими якого служать походження, становище в суспільстві, дохід, рід заняття й освіта. Такий принцип диференціації дозволив виділити два соціальних прошарки: вищий і нижчий. Як повідомляє О. Лужаниця [Лужаниця 2005, с. 39-45], першим, хто звернув увагу на соціальний характер варіативного використання лексичних одиниць, був професор Д. Росс. Подальші спостереження за мовними особливостями нижчого й вищого англійського суспільства дозволили виявити ряд інших фонетичних і граматичних

особливостей, які у своїй сукупності трактуються як стандартні й нестандартні мовні форми або соціальні діалекти вищого й нижчого прошарків англійського суспільства, нижчого й середнього прошарків американського й канадського співтовариств.

Незважаючи на те, що соціальна диференціація англійської мови на вищий та нижчий прошарок населення англійського суспільства в зарубіжному мовознавстві давно закріпилась, аналіз літератури, який висвітлює проблему соціальних діалектів Великобританії, показує, що наукова традиція у сфері теоретичної розробки даного питання в англійському мовознавстві, на відміну від вітчизняного, знаходиться на стадії формування: відсутнє тлумачення терміна «соціальний діалект», існують істотні розходження серед дослідників у питанні природи англійських соціальних діалектів. Учені характеризують соціальні діалекти як соціально марковані варіанти англійської мови (стандартні і нестандартні), що використовуються вищими й нижчими прошарками англійського суспільства [Лужаниця 2005, с. 39-45].

Отже, можна погодитись з думкою більшості дослідників і вважати доцільним використання трактування соціального діалекту як відгалуження загальнонародної мови, уживане в середовищі окремих соціальних, професійних, вікових та інших груп населення. Характеризується специфічними особливостями у формуванні та використанні певної частини лексичних та фразеологічних засобів.

Соціальні діалекти певною мірою можуть перехрещуватися з територіальними, але вони не є самостійними мовними системами. Це саме особливості спілкування у вигляді слів, словосполучень, синтаксичних конструкцій. Основа соціолектів - словникова та граматична – зазвичай мало чим відрізняється від національної мови. Термін соціолект зручний для означення різноманітних та не схожих один на одного мовних утворень, що мають спільну ознаку, що їх об'єднує: ці об'єднання обслуговують соціальні потреби соціально обмежених груп людей.

Соціальна диференціація мови залежить від рівня розвитку продуктивних сил. Тому коли територіальні діалектні відмінності в межах національної мови поступово нівелюються, то соціально-діалектні зберігаються М. Мостовий вважає, що саме діалекти соціальні (яких раніше називали класовими) є стійкішими до нівелювання. Він, спираючись на працю М. Маковського, пропонує виділяти соціальні діалекти як варіанти або різновиди мови, якими користуються окремі соціальні угруповання людей. Соціальні діалекти охоплюють низку суспільно, генетично, функціонально і структурно різних явищ, що характерні для якоїсь соціальної групи-професійної, віковій чи інші – у рамках тієї чи іншої підсистеми національної мови. Прикладами соціальних діалектів можуть служити особливості мови солдат (солдатський жаргон), школярів (шкільний жаргон), тюремний жаргон, студентський сленг, професійна «мова» тих, хто працює на комп'ютері, різноманітні торговельні аргі (наприклад торгівців наркотиків) [Аврорин 1975, с. 284].

Терміни «арго» та «жаргон» - французькі за походженням (фр. argot, jargon). Їх часто використовуються як синоніми. Однак є сенс розмежовувати поняття, що стоять за цими термінами: аргі на відміну від жаргону, у той чи іншій мірі таємна мова, що була створена спеціально для того, щоб зробити мову даної соціальної групи незрозумілою для інших. В аргі існує велика кількість слів, що завдяки несуттєвим відмінностям від нормативних, не можуть вважатися таємними, в інших випадках одиниці, що ззовні не відрізняються від нормативних [Дешириєв 1977, с. 382] мають в аргі лиш несуттєві відрізнєння у семантиці для звичайного носія. Ще одна причина існування аргі - потреба у задоволенні експресії. У зв'язку з цим багато словникових одиниць змінюються в аргі дуже часто, інші менш емоційні, залишаються незмінними протягом століть. Носіями аргі є люди будь якого віку, що не бажають, щоб люди, що не відносяться до їх кола спілкування, розуміли про що йде мова.

Жаргони окремо починають розвиватися на початку двадцятого століття. Але згодом вони стають більш нормативними, і в першу чергу молодіжний, армійський, та інші жаргони, завдяки постійним контактам представників усіх прошарків населення знаходяться під впливом аргю. У кожній соціальній групі існує свій жаргон. Немає потреби робити перелік усіх видів жаргону. Це й студентський, шкільний жаргон, жаргон лікарів, юристів, тюремників, солдатів, працівників заводів та велика кількість інших жаргонів. Вік людей, що вживають жаргон як засіб спілкування необмежений.

Термін «сленг» - англійський за походженням. Він часто вживається як синонім до термінів «жаргон» та «арго». Це мова неосвіченого та напівосвіченого населення, що не володіє літературними нормами [Маковский 1982, с. 192]. Це «спільний сленг», що немає своїх носіїв, і є функціонально стилістичним різновидом англійської мови (елементи спільного сленгу часто використовуються у засобах масової інформації). У цій формі англійської мови варіативність мовних одиниць набагато більша за кількість цих одиниць у будь-якій іншій формі англійської мови.

Як бачимо, існує певна термінологічна розрізненість у описі ключових понять даної парадигми, тому у своїх дослідженнях лінгвісти часто вживають нейтральний термін – «соціолект», під яким розумують мову нечисленних соціально детермінованих груп та сукупність соціально і територіально детермінованих мовних особливостей, які властиві мові певної групи носіїв мови. [Лужаница 2011, с. 86-91]. У межах соціолекту виділяють наступні типи:

Соціолект 1 – варіант, при виборі якого головну роль відіграє соціальний статус індивідів та рівень освіти;

Соціолект 2 – варіанти, які вживаються в професійно детермінованій ситуації спілкування, в традиційній термінології – жаргони, професійні діалекти, сленг;

Соціолект 3 – варіанти, в яких при виборі мовних елементів визначаються, перш за все, територіальним фактором, тобто діалекти або регіональні варіанти мови;

Соціолект 4 – гендерно-детерміновані варіанти, де головним виступає приналежність до однієї із статі;

Соціолект 5 – варіанти, де головним є вік.

Стандартна англійська мова за думкою багатьох лінгвістів є соціально обумовленим варіантом мови. У кожній з мов існує свій літературний варіант, закріплений на практиці. В загальнотеоретичному аспекті, під літературною мовою розуміється така форма існування мови, що характеризується:

а) нормативною опрацьованістю у розумінні відбору, регламентації та удосконалення норм;

б) відносною універсальністю у розумінні максимального обсягу сфер людської життєдіяльності;

в) відносною монополією у розумінні обсягу різноманітних поділів даного народу;

г) максимальним стилістичним різноманіттям [Белл 1980, с. 320].

Саме визначення слова «література» разом із словом мова може викликати деякі непорозуміння та породити хибну уяву, тобто прирівняти це поняття із поняттям «мова літератури». Щоб не було ніякої плутанини із цими поняттями, у першому випадку дуже часто вживається термін «стандарт» або «стандартна мова». Дана традиція притаманна і для англійського мовознавства.

«Стандартна англійська мова – діалект англійської, який використовують на письмі, це мова, на якій розмовляють освічені місцеві жителі, це діалект, який вивчають іноземці при вивченні мови» [Арнольд 2002, с. 384].

Стандартна англійська мова ще має назву королівська англійська. Вона не є засобом широкого спілкування; за статистичними даними, цією мовою

користуються тільки 3% високоосвічених британців за походженням – дворяни [Hughes 1997, с. 143], у тому числі й королева Великобританії. Ця мова змінюється, як і будь-яка інша мова. Так як ця мова є граматичною нормою, то вона є більш зрозумілою. Володіння королівською англійською престижно, і багато людей намагаються нею оволодіти.

Немає жодного акценту, що асоціювався б з цим діалектом, але лексикон та граматику цього діалекту закріплена у великій кількості словників англійської мови.

В стандартній англійській мові є певна кількість регіональних варіантів. «Я знаю багато американців та шотландців, що дуже заперечували тоді, коли їм казали, що вони розмовляють не стандартною англійською мовою», зазначив Девід Аберкромбі [SPL 1971, с. 151]. Він пояснює це тим, що слово «англійська» із самого спочатку відносилось до мови, ще до тих пір, коли воно стало відноситись до країни та її мешканців. Саме тому, те заперечення не було виправданим.

В Англії існує величезна кількість шляхів вимовляння стандартної англійської мови, але ситуація тут особлива: в Англії існує один тип акценту, але цей акцент не є жодним акцентом якоїсь певної частини країни. Іншими словами, коли ми говоримо про увесь англомовний світ, то стандартна англійська вимова є регіональним акцентом, але коли ми розглядаємо окремо Англію, то він не є регіональним. Тобто, при спілкуванні деякі люди показують до якої частини країни вони належать, а деякі ні. Ця вимова без акценту не має конкретного ім'я, так що її називають за першими літерами – RP (Received Pronunciation) – загальноприйнята англійська літературна вимова. Остання сильно контрастує з усіма іншими варіантами вимови у англійській мові. У цілому, відокремлюють три типи мовців:

- 1) англійці, що говорять без акценту, R.P. speakers;
- 2) англійці, що розмовляють з акцентом, non- R.P. speakers;
- 3) англійці, що говорять на діалекті [SPL 1971, с. 151].

Автор статті вважає, що такого поділу немає більше ніде. У інших країнах мовців можна поділити на тих, хто говорить на стандартній мові, та тих, хто говорить на діалектах. Хоча R.P. не є регіональним акцентом, він є акцентом певного соціального класу. R.P. з'явився не більш, ніж століття тому назад у приватних школах, і передавався із покоління до покоління здебільшого людьми, що навчалися у цих школах [SPL 1971, с. 151].

1.2 Соціолінгвістичні аспекти мовленнєвої комунікації

Оскільки мова варіативна, то у кожного мовця постійно є вибір, який стиль обрати та як розмовляти в тій чи іншій ситуації.

Аналіз теоретичних робіт, що стосуються питання обумовленості мовленнєвої комунікації у соціолінгвістичному плані [Аврорин 1975, с. 284]; [Брайт 1975, с. 35-41]; [Борисенко с. 11-15]; [Булаховський 1959, с. 166-237]; [Пиз 2007, с. 224]; [Потебня 1997, с. 156]; [Райс 2000, с. 656]; [Ряховская 2001, с. 30-55]; [Сержанова 2007]; [Сковородников 2007, с. 840]; [Синельникова 2001, с. 40]; [Сукаленко 1992, с. 27-31]; [Сухарев 1998, с. 416]; [Тер-Минасова 2000, с. 624]; [Ткаченко 1992, с. 96-139]; [Трескова 1989, с. 152]; [Цапро 2002, с. 263-269]; [Швейцер 1976, с. 246]; [Banon 1986, с. 348]; [Bolinger 1984, с. 241-276]; [Braun 1988, с. 237]; [Brown 1978, с. 250]; [Brown 1961, с. 375-385], показує, що мовленнєва поведінка у багатомовному середовищі залежить не тільки від кількості мов, або варіантів, що функціонують у регіоні, статусу цих мов та культури вживання, тощо, але й від:

- 1) території проведення комунікації, або проживання людини;
- 2) соціальних ознак комунікантів (статус, гендер, професія, вік, а також етнічна належність, можливі кар'єрні амбіції, освіта);

3) ситуативних ознак комунікативного акту (це так звані соціальні "ролі" комунікантів, які вони виконують під час різних комунікативних ситуацій. Для кожної ролі існують норми поведінки, яким індивід повинен більш-менш підпорядковуватись на очах у групи людей, що його оточують, при чому деякі з цих норм будуть нормами мовної поведінки – кодами мови. Згідно з ситуативною обумовленістю, кожен індивід може бути змальований, як людина, що має певну кількість кодів, кожен з яких співвідноситься і з відносинами (ролями) у контексті великої кількості сфер.

Зупинимося на розгляді цих детермінантів окремо.

1.2.1 Мова та територія. Вивчення мови в даному контексті є загальноновизнаним. Вважається, що мова і її варіанти мають межу свого поширення. Традиційним є виявлення зв'язку між мовою і територією в діалектологічних дослідженнях, знаходить своє вживання даний чинник і при відборі інформантів як об'єктів спостереження в соціолінгвістичних працях [Жаров 2001, с. 30-55]; [Лужаница 2000, с. 214-217]; [Chambers 1998, с. 201]; [Cheshire 1996, с. 589]. Дослідження, в яких географічний параметр не лише враховується, але і виступає найбільш значимим, – це спостереження в прикордонній зоні. Цікавим в цьому відношенні є аналіз Дж. Чемберса [Chambers 1998, с. 201], проведений на канадсько-американському кордоні, направлений на вивчення варіативного вживання таких лексичних змінних, як *coach*, *chesterfield*, *sofa*.

Як свідчать дослідження, мовні межі відображають історично обумовлені межі спілкування, які існують усередині єдиного колективу. Відокремлене життя територій веде, у ряді випадків, до місцевих інновацій у мові, «до подальшого поглиблення відмінностей між діалектами, до подальшої їх диференціації». Навпроти, економічні зв'язки, культурне спілкування – «до часткового зближення мов, діалектів, варіантів».

Територіальну диференціацію англійської мови на Британських островах відповідно до 1.1.1

1.2.2 Мова та соціальний статус. На використання варіантів англійської мови дуже впливає етнічна приналежність людини та її соціальний статус.

При дослідженні мовного спілкування часто припускається, що людське середовище, у якому відбувається спілкування, однорідне у соціальному відношенні. Але це припущення не стосується англійського середовища. Для цього середовища цілком звичні ситуації, коли комунікація відбувається між представниками різних соціальних груп.

Що стосується перших робіт в області соціальної диференціації мови був характерний спрощений погляд на соціальну структуру суспільства, то для сучасної соціолінгвістичної теорії характерний потяг приймати у рахунок всю багатогранність та багатоаспектність соціальної структури.

Багатоаспектність соціальної структури виявляється у тому, що вона здатна розглядатися у трьох аспектах-функціональному (як упорядкована сукупність сфер суспільної діяльності, соціальних інститутів та інших форм суспільної діяльності), організованому (як зв'язки, що формують різноманітні типи соціальних груп; одиницями аналізу при цьому є колективи, організації та їх структурні елементи) та, нарешті, як система орієнтації соціальних дій (одиниці аналізу тут – цілі та засоби, мотиви норми, приклади, програми та програми соціальної дії).

Для аналізу соціальної диференціації мови дуже важливо сполучати розглядання соціальних структур у статиці, тобто як певну сукупність зв'язків та відносин, з розгляданням її у динаміці, з врахуванням дивергентних та інтеграційних процесів, що встановлюють її становлення, розвиток та функціонування. У суспільстві, що поділене на антагоністичні класи, елементи етнічної та релігійної узагальненості стають елементами

функціональних систем. Соціальна диференціація мови англомовного суспільства не може розглядатися у статиці, у площині синхронного зрізу, без врахування динаміки соціального розвитку мови [Баранникова 1969, с. 314-343]; [Белл 1980, с. 320]; [Мечковская 1996, с. 207].

У сучасній Англії можна знайти декілька варіантів мови, діалектів, що вказують на соціальний статус людини, на її етнічну приналежність, культуру та освіту. Зокрема вважається, що освічена людина скоріше буде використовувати стандартний варіант англійської мови, що є престижним. Використання нестандартної форми англійської мови є маркером приналежності людини до нижчого за рівнем соціального статусу [Маковский 1980, с. 191]. Соціальну диференціацію англійської мови на Британських островах відповідно до 1.1.2

1.2.3 Мова та гендер. Стать мовця – не менш важливий соціолінгвістичний детермінант. Як вже було встановлено іншими соціолінгвістичними науками мовлення жінки найбільш наближається до літературної (стандартної) літературної (стандартної) англійської мови, ніж мовлення чоловіків. Це такий самий за значенням детермінант, як і прибуток чи освіта. Так, аналіз робіт, присвячених гендерній диференціації, дозволяє виявити наступні положення [Борисенко с.11-15]; [Лужаница 2000, с. 214-217]; [Медведев 1999, с. 12-13]; [Медведев 1998, с. 7-8]; [Пиз 2000, с. 238]; [Пиз 2007, с. 224]; [Ряховская 2001, с. 30-55]; [Сковородников 2007, с. 840]; [Цапро 2002, с. 263-269]; [Banon 1986, с. 348]; [Bolinger 1984, с. 241-276]; [Braun 1988, с. 237]; [Brown 1978, с. 250]; [Brown 1961, с. 375-385]:

1) Жінки мають більший нахил до використання стандартної (престижної) форми англійської мови, ніж чоловіки. Вони більш звертають увагу на свою вимову та граматику у формальних ситуаціях, ніж чоловіки того самого віку та з таким же рівнем освіти та того ж соціального класу. Це

намагаються пояснити тим, що це є можливістю жінок компенсувати своє нерівне положення поруч із чоловіками у соціальних структурах.

2) Те, як чоловіки будують свою річ більш співвідноситься з їх соціо-етнічним положенням. Вживання нестандартного варіанту англійської мови пояснюється приналежністю до сильної половини населення, також є сигналом до чоловічої солідарності. В більшості випадків, звісно, це стосується чоловіків, що належать до робочого класу, але може у тій самій мірі стосуватися й інших чоловіків. Як було вище зазначено, у формальних ситуаціях чоловіки, що належать до робочого класу не переходять з діалекту (який має низький статус) до стандартного варіанту англійської мови, як це роблять більшість жінок. За словами [Беликов 1970, с. 439]; [Белл 1980, с. 320] В. Лабова, чоловіки, що належать до середнього, а точніше до нижчого середнього класу, настільки розуміють соціальну цінність стандартної англійської мови, що іноді говорять надто правильно.

3) Що стосується стандартного варіанту англійської мови, то жінки є новаторами лінгвістичних змін. В той самий час чоловіки йдуть на шляху використання нових мовних форм.

4) Чоловіки говорять більше за жінок та часто їх переривають на розмові.

Статева належність мовця є одним з найважливіших детермінантів використання діалектів у англійському суспільстві. Автори багатьох статей в вважають, що мова є статево маркованою. Як висловила Д. Таннен [Пиз 2000, с. 238] у своїй статті, жінки та чоловіки розмовляють на різних гендерних діалектах.

Різниця між розмовою (говорінням) жінок та розмовою чоловіків полягає у великій кількості моментів: у темах, кількості тем, у тому, як вони можуть перейти з однієї теми на іншу, наскільки уважно вони слухають свого співрозмовника та як часто вони його переривають. «Як правило, спілкування жінок характеризується високим рівнем стиля – участі, а спілкування чоловіків-високим рівнем аналізу та судження. Жінки часто

говорять на приватні теми, а чоловіки часто говорять на суспільні теми. Ця різниця між мовною поведінкою жінок та мовною поведінкою чоловіків пояснюється двома різними культурами: чоловіки ведуть боротьбу за незалежність та високу посаду у соціальній ієрархії, у той час, як жінки шукають інтимності, почуття розуміння, співчуття...» [Райс 2000, с. 656].

1.2.4 Мова та вік. Одним із важливих соціолінгвістичних детермінантів, що ми вже зазначили вище, є вік людини. Стійкий територіальний діалект здебільшого характерний для людей старшого покоління. Чим старша за віком людина, тим важче їй буде вивчити, а більш того розмовляти на літературній англійській мові.

І, навпаки, молодь, що найчастіше проживає у великих містах, набагато частіше звертається до стандартного варіанту англійської мови, до престижного варіанту. Адже молодь розуміє, що від того, чи спілкується вона на стандартній англійській мові, чи ні, буде залежати його майбутній професійний зріст.

Як справедливо відмічає велика кількість дослідників, «...щоб вибитися у житті та щоб мати можливість спілкуватися із людьми, що розмовляють на діалекті, який відрізняється від їх рідного, від тих людей, що використовують діалект у спілкуванні, очікується перехід від діалекту до високого стилю, до стандартної мови» [Бевзенко 1980, с. 246].

Це твердження підтверджують практично всі соціолінгвістичні дослідження, вони різняться лише у віковому кордоні, що розділяє людей з традиційною діалектною мовою і новою, – літературною, і обумовлюються особливістю розвитку кожного конкретного регіону.

1.2.5 Мова та ситуація спілкування. Навіть у тих випадках, коли соціальні фактори виступають у якості детермінантів мовної поведінки, між

цими факторами та мовленнєвою неоднорідністю, що їх обумовлює, немає однозначної єдності. Форма спілкування залежить не лише від соціального статусу комунікантів, але й від структури відносин між учасниками розмови, а також від місця інтеракції, так званих соціально – детермінованих сфер спілкування – а саме: удома, на роботі (або в іншому офіційному місці), на вулиці, в крамниці (неофіційне місце).

«Ми припускаємо, що кожен індивід є членом кількох різних типів груп; у середні кожної з них він має якийсь статус-формально встановлений чи просто мовчки прийнятий місцем в ієрархії групи. Для статусу характерний більший чи менший престиж – вплив чи певний ореол, який надає певну вагомість поглядам, що висловлює власник такого статусу» [Белл 1980, с. 320].

Для кожної ролі існують норми поведінки, яким індивід повинен більш-менш підпорядковуватись на очах у групи людей, що його оточують, при чому деякі з цих норм будуть нормами мовної поведінки - кодами мови. Нарешті, ми розглядаємо функціонуючу мову у ситуаціях, що повторюються – сферах, в яких роль, що виконується тими людьми, що беруть у ній участь, полягає у відбитті відповідної поведінки шляхом відбирання відповідного коду з мовних репертуарів індивідів, що беруть участь у цих ситуаціях.

Індивід може бути змальований, як людина, що має певну кількість кодів, кожен з яких співвідноситься із відносинами (ролями) у контексті великої кількості сфер, серед яких найчастіше виділяють дві основні мовні інтеракції: особисту та ділову.

«Особиста інтеракція переважає у ситуаціях, коли індивід знаходиться у колі своїх друзів, у колі своїх однолітків, у сімейному колі під час відпочинку. Ділова інтеракція переважає у таких випадках, як, наприклад, у крамниці, у банку, на прийомі у лікаря та інших ситуаціях» [Белл 1980, с. 320]. Вирішальною миттю у цьому є те, як під час ділової інтеракції її учасники «в певному розумінні відмовляються на якийсь час від своєї індивідуальності та діють відповідно зі своїм статусом. Як, наприклад,

продавці, клієнти, банківські співробітники, лікарі, обираючи стереотипні моделі поведінки, відхилення від яких буде помітним. Не виключено, що це зробить завершення ділової операції взагалі неможливим» [Белл 1980, с. 320].

«Крім зв'язку між мовними кодами та між особовими відносинами, існує сильний індикатор соціальної мобільності у вигляді гіперкоректного узусу в тих, хто намагається приєднатися до референтних груп більш високого соціального статусу, та, навпаки, збереження індивідами архаїчних змін служить показником їх небажання приймати норми певної групи, що економічно досягла більше успіхів» [Дешириєв 1977, с. 382]. Для успіху комунікативної ситуації необхідне своєрідне пристосування учасників комунікативної ситуації. Таке пристосування може стосуватись:

- 1) набору мовних засобів;
- 2) правил їх використання у певній ситуації;
- 3) тактик мовного спілкування;
- 4) за умов контактного спілкування використання її невербальних компонентів (жестів, міміки, рухів тіла).

Неможливо не зважати на якийсь цих соціолінгвістичних детермінантів. Адже як внутрішні, так і ситуативні детермінанти мають однаково важливий вплив на вибір певної форми англійської мови при комунікації.

1.3 Типи та види графонів

Останнім часом використання такої фігури мовлення як графон, набуло широкого поширення в сучасних англійських нелітературних текстах, а також само в Інтернет і смс дискурсі. Не дивлячись на півстолітню історію вивчення (див. роботи В.А.Кухаренко [Кухаренко 1988, с. 192], І. В. Арнольд [2], Л. Л. Ємельянової [Емельянова 1977, с. 24], А.П. Сковороднікова

[Сковородников 2007, с. 840], Н.В. Міщенко [Мищенко]), цей стилістичний прийом, залишається мало дослідженим. З появою нових периферійних форм письмової комунікації використання графона стає дуже продуктивним, що зумовлює актуальність нашої праці, метою якої є вивчення особливостей використання графонів в нелітературному англomовному тексті.

Слід зазначити, що наприкінці ХХ століття графон використовувався лише як стилістичний прийом, який відображає індивідуальні чи діалектні порушення орфографічної [Емельянова 1977, с. 24] / фонетичної норми [Арнольд 2002, с. 384] і графічно фіксує мовні особливості персонажів [Кухаренко 1988, с. 192]. В сучасних умовах, зі збільшенням нелітературних форм написання, насамперед збільшується використання графона на письмі, що призводить до розширення його функцій у цілому. Сьогодні графон розглядається не тільки як одиниця, яка фіксує графічну репрезентацію відхилень від фонетичної норми. Він є загальноприйнятим позначенням всіх видів і способів використання нестандартної орфографії [Арнольд 2002, с. 384]; [Емельянова 1977, с. 24]; [Кухаренко 1988, с. 192] при якому в графічну форму слова включаються букви іншого алфавіту – OKNA, або цифри – 4yoц, використовуються інші види альтернативного написання, які не впливають на вимову, та паралінгвістичні засоби. Часом це призводить до створення лексичних okazіоналізмів.

У даному дослідженні під графонами розуміємо стилістичний прийом, який представляє собою значиме відхилення від графічного стандарту, орфографічної норми, що відображає індивідуально-авторські, функціонально-стилістичні особливості тексту [Лужаниця 2013, с. 117-120]. Графон так само охоплює як художню репрезентацію соціолектів і діалектів, так і уникнення фонетичної норми, зумовлені низкою причин. Останні можна розділити на дві групи: екстралінгвістичні та внутрішньолінгвістичні. Внутрішньолінгвістичними факторами обумовлена тільки варіативність вимови (градація і асиміляція звуків), яка «не виходить за межі фонетичної норми» [Емельянова 1977, с. 24]. До екстралінгвістичних чинників належить

«вплив емоційного чи фізичного стану мовця» і «територіально-соціальну чи національну приналежність мови», а так само іноземний акцент, дитячий фонетичний дефіцит, і спів, як особливий вид мовної діяльності [Емельянова 1977, с. 24]. Своєрідність оформлення нелітературних текстів за допомогою такого засобу візуалізації як графон, чинить величезний вплив на сприйняття інформації. Графон є поліфункціональною фігурою мови, серед яких найбільш значущі - видільна і емоційно-оцінна функції. Даний аналіз підтверджує, що графон - поширене явище, пов'язане з різними аспектами сучасного суспільного життя (Лужаниця, Скороходова).

Існують дві найпоширеніші класифікації типів графонів (Н. В. Міщенко і А. П. Сковороднікова). Найбільш повну та сучасну знаходимо у О. І. Лужаниці [Лужаниця 2013, с. 117-120], а саме:

1. Виділення курсивом: *for this bunch of wasted Jocks to ever be discreet, he pulls off his Italians Do It Better t-shirt , as some sort ay Oor Wullie for the video generation, Ah couldnae handle some cunt's knob up ma erse, His first faux pas of the day.* Курсивом можуть виділятися будь-які частини мови, словосполучення і групи слів, з його допомогою автор ставить наголос на це слово, словосполучення, фразу наголос. Виділяючи курсивом автор передає інтонацію – робить на нього інтонаційний наголос.

2. Виділення слів і словосполучень великими літерами: *POW! ZAP! BANG! ZOWIE!, Billy Don't Be A Hero, my Weedjie relations, the News at Ten, Mr.Evil, Honey, I LOVE YOU, MICK! MICK! YOU GOT CHARLENE'S ADDRESS?* Написання слова з великої літери замість рядкової, або, навпаки, є різновидом капіталізації і створює ефект гучності. Розмір шрифту символізує гучність звуку: чим більше шрифт, тим голосніше звук.

3. Дефіксація: *Day-vie. Cah-thy. Loo-kin-gor-jis-the-night-doll, Chick-chicy-chic-chicky-chicky, Where-is-my-friend-Bri-an-Nicks-on-stay-ing? Di-nnae start, Don't you-ho be te-heh-heh-rified... patronizing have-you-quite-finished smile, didn-you-hear-me?.* Морфемне членування слова за допомогою дефіса по складах або по буквах. Це створює ефект протяжності і підкреслює

окрему вимову кожної частини. Головною функцією дефіксації є інтонаційний наголос.

4. Включення в графічний образ слова букв інших алфавітів і знаків інших знакових систем: *1st, 2nd, 6th, activ8 – activate (активізувати); gr8 – great (відмінно); m8 – mate (товариш); b4 – before (вперед, перед); 2day – today (сьогодні); 3SUM – threesome (трійка); forever – 4eva (назавжди)*. Цей тип графона відображає індивідуальні фонетичні особливості мови, репрезентацію соціолектів і діалектів, і відхилення від фонетичної норми.

5. Факультативні лапки: *They either had “a fanny like a fish supper”, or “a fanny like a burst couch”, He was stricken with pain and incoherent with sentiment when he talked about how he’d never see his son grow up, about how much he loved “the wee felly”, i’ll be there “in 5 minutes”, look at those two “gorgeous” lad..., work “family”, “English JoKes”, quite “interesting”, “simple” tasks, “He decided to share dat “wisdom” with me.”* Факультативні лапки виділяють не тільки слова і словосполучення, але й частини речень, змінюють зміст слова, тобто вказують на те, що це слово вжите не в прямому його значенні, а в переносному, або навіть у протилежному. Використання факультативних лапок дає слову додаткове смислове навантаження.

6. Створення нового лексичного okazіоналізма за допомогою виділення частини слова: *JEANeration, alWAYS, bEATing, aWARe, proNOUNced*. Створення за допомогою графона нового лексичного okazіоналізма шляхом виділення в слові кореня або квазікореня, або поєднання букв. Це призводить до переосмислення даного слова.

7. Редуплікація літер у складі слова: *ssllllleeeeeeeeeeeerrrrrrr, diieeeeeee, in a nice warm basket n purrrrrr, spriiiiiing, noooooo*. Редуплікація літер у складі слова створює найчастіше ефект крику, за допомогою повторення однієї або декількох букв. Такий графон «розтягує» слово не тільки візуально, але і акустично.

8. Відхилення від орфографічною норми: *This wifey’s scoobied likes, speaks that Gaelic is a first language; disnae even ken that much English; Ah*

stoap oaf at a pay-phone, pull oot some loose change n ma battered address book; Weedjies, whae irritate us at the best ay times wi thir nosey cunt patter.

Відхилення від норм орфографії часто передає діалектну / розмовну мову мовця та актуалізує фонетичну характеристику персонажів, яка рясніє діалектними формами вимови, неправильними синтаксичними конструкціями. Типи літерних змін орфографічної форми для передачі відхилень від фонетичної норми усного мовлення можна іменувати кількісними (*saaay, haas*) і якісними (*that - dat, pretty - pwetty, what - wot*) змінами літерного складу слова. Так само можна виділити фонографічні засоби, в основі яких лежить поєднання слів в єдині фонографічні комплекси: *Speaknubout prices*. Графон може бути *оказіональним*, тобто тим, що має непостійний характер та пов'язан з настроєм, емоційним станом у момент мовлення, або *рекурентним*, тій що носить постійний арактер та відображає походження, освітній, соціальний статус героя [Кухаренко 1988, с. 192], а також візуальним, індивідуальним чи стандартизованим.

9. Фігурне розташування в тексті:

“Fury said to a
 mouse, That he
 met in the
 house,
 “Let us
 both go to
 law: I will
 prosecute
 you. – Come,
 I’ll take no
 denial; We
 must have a
 trial:For
 really this

morning I've
 nothing
 to do."

Said the

mouse to the

cur, "Such
 a trial,
 dear Sir,

With

no jury

or judge,

would be

wasting

our

breath."

"I'll be

judge, I'll

be jury."

Said

cunning

old Fury:

"I'll

try the

whole

cause,

and

condemn

you

to

death."»

Фігурне розташування тексту на площині листа зумовлює нестандартну пунктуацію, передає інтонацію персонажа.

Іноді зазначені вище типи графонів поєднуються в різних комбінаціях, що створює ефект незвичайності, привертає увагу і сприяє глибшому сприйняттю.

Слід зазначити, що при зображенні дефектів мовлення, дитячої мови, співу, фонографічні засоби є їх провідними мовними маркерами, однак при зображенні іноземного акценту, соціолектів і діалектів, активно використовуються лексичні та граматичні засоби на рівні з фонологічними.

Всі різновиди графона мають видільно-актуалізуючу дію, що підтверджується природою графона в цілому. Видільно-актуалізуюча функція включає в себе так само власні функції, такі як: посилення авторської оцінки або емоції; виділення «чужих» слів; створення смислової багатоплановості слова, «прирощення смислу», бере участь у створенні комічного ефекту; посилення зображальності; дозволяє «оголити» внутрішню форму слів і тим самим розставити потрібні автору смислові акценти; створює ефект експресивного спілкування; графічне фіксування індивідуальних фонетичних особливостей мовця [Мищенко].

Функції графонів: емоційно-оцінна функція, передача мовних особливостей мовця, функція посилення (видільна), створення смислової багатоплановості слова («прирощення» сенсу), привертання уваги читача, вичленення в слові сенсу, важливого для автора, спонукальна функція. Найбільш продуктивні графони утворюються за допомогою: виділення курсивом, капіталізації, дефіксації, включення в графічний образ слова літер інших алфавітів і знаків інших знакових систем, а також відхилення від орфографічної норми.

РОЗДІЛ 2

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ

Дана глава присвячена вивченню особливості функціонування діалектів (Нортамберленд і Тайнсайд) в тексті. Матеріалом дослідження виступають 4 літературні твори ХХ-го століття, написаних відомою англійською письменницею Кетрін Куксон (Catherine Cookson) «Кеті Мулхоланд» [Cookson 1978, с. 496], твору «Безкрилий птах» [Cookson 1989, с. 354], «Ганчіркова німфа» [Cookson 1991, с. 427], «Нерозрізняючи кольори» [Cookson 1981, с. 254], місце дії яких – Нортумбрія. Особливістю даних творів є використання живої діалектної мови при репрезентації діалектоносіїв.

Аналіз проводиться по 3 складовим: спочатку досліджується географічний і соціальний параметри, потім ситуативний. Перш ніж описати виявлену залежність кожного з параметрів окремо, зупинимося описі графонів, що актуалізують діалектне мовлення у англomовному тексті більш детально.

2.1 Графони, що актуалізують діалектне мовлення в англomовному тексті

Як було зазначено у пункті 1.3 тип графону як відхилення від норми орфографії передає індивідуальний / діалектний / розмовний чи інший варіант мовлення. У тексті він графічно фіксує соціально обумовлені вимовні особливості персонажів та буває: *кількісним* (*saaay, haas*) і *якісним* (*that - dat, pretty - pwetty, what - wot*), а також *оказіональним*, тим, що має непостійний характер, або *рекурентним*, тим, що носить постійний характер [Кухаренко

1988, с. 192]. Серед останніх ми виділяємо стандартизовані, тобто ті, що традиційно використовуються у письмовому мовленні для позначення розмовного стилю, наприклад: ('cause), та не стандартизовані, що актуалізують соціально-територіальні варіанти вимови, наприклад: *sittin' thinkin'*. Опишемо типи змін орфографічної форми для передачі відхилень від фонетичної норми усного мовлення, що використовуються у текстах, обраних для дослідження.

Насамперед слід зазначити, те що нами було знайдено не всі типи існуючих графонів.

Так, серед кількісно-якісних не було знайдено кількісних графонів. Серед якісних відмітимо: *hinny (honney)*, *afore (before)*, *naw (no)*, *divven't (don't)*, *nowt (no)*, *me da (my dad)*, *pennorth (penny worth)*, *'a'p'orth (half penny worth)*, наприклад: *and it's a ha'penny cheaper, if I know anything*, *'aye, I thought so. That'll be one and tuppence ha'penny, eh lass?*, *'Yes, you're right, sir, one and tuppence ha'penny.'*

Також автор рідко використовує оказіональні графони. Так, графони *'pennorth'* і *'ha'p'orth'*, були знайдені лише в одному уривку, в якому вони виконують емоційно-оцінну функцію, актуалізуючи іронічний настрій героїні по відношенню до дітей, ведучих себе надмірно поважно, імітуючи поведінку дорослих.

Рекурентні графони зустрічаються досить часто, особливо рекурентні нестартизовані графони, що передають територіально-соціальну ідентифікацію персонажів. Наприклад:

1. рекурентні стандартизовані графони – *cause (because)*, *me an' all (me and all)*, наприклад: *'It would be all right if they would pick us up or summat an' take us there'*, *gonna*, наприклад: (1) *'I'm gonna try for the docks next weeks*, (2) *an' we've got a witnes*, (3) *'I'm gonna try for the docks next weeks; this mornin' march it too much of a bloody good thing.'*

2. рекурентні нестандартизовані, а саме:

- графон 'in' (для передачі відсутності назалізації при вимові – ing-форм), наприклад: *workin', takin', Buntin', growin', sittin' thinkin*, наприклад: (1) *this mornin' march it too much of a bloody good thing* (2) *and if you're goin' to stay here you'll get your hands dirty an' all before long*, (3) *not that I like it, mind, but I'd rather do it in the mornin' than at night, comin' home dead beat. Aw, man, I could fall asleep on me feet*;

- графон 'ye' (для передачі you): *'Go ye down now and put yer spoke in and she'll do it.'* *'Ye won't lift as finger to help yer own kith and kin, but I'll get even with ye – by God, I'll get even with ye before many hours have passed over yer head'*;

- графон *me* (для передачі *my*), наприклад: *I'd always give me ma me money', an' I'm tellin' you, Bob, there's no chance in the docks, else I'd be there mesels.*

2.2 Соціолінгвістичні параметри, що визначають функціонування діалектів англійської мови

2.2.1 Географічний параметр. Під географічним параметром в даній роботі розуміється не лише територіальна локалізованість вживання діалектних одиниць, але і гомогенність їх вживання на данній території.

Вивчення діалектів в даному контексті не є загальноновизнаним, в той же час, воно знаходить своє вживання при відборі інформантів як об'єктів спостереження в соціолінгвістичних дослідженнях (В. Вольфрам, В. Лабів, П. Традгілом. Найчастіше дослідники спочатку досліджують мовну поведінку нижчого, робочого і середнього прошарку англійського суспільства, потенційних діалектоносіїв. Дослідження, в яких географічний параметр не лише враховується, але і виступає найбільш значимим, – це спостереження в прикордонній зоні.

У нашому дослідженні, при аналізі текстових масивів було виявлено відсутність прямої залежності вживання діалекту від території його поширення, що є наслідком негомогенності вживання діалекту усередині територіальної зони, що історично склалася. Як показує аналіз текстів, на досліджуваній території одночасно функціонує декілька варіантів національної мови, серед яких літературна мова і інші варіанти – діалекти, соціолекти (соціолект населення африканського походження), ірландський, шотландський, а також американський варіант англійської мови.

Носіями літературної мови виступають не лише представники вищих і середніх шарів англійського суспільства, але і представники грамотного населення нижчого шару (детальніше про цьому див. нижче), а також освічені іноземці, носії інших національних варіантів англійської мови. Так, в творі «Кеті Мулхоланд» ми зустрічаємо іноземців Ендрі і Нільс Френкіль – норвежців шведського походження, представників вищої градації середнього шару суспільства, які володіють нормою англійської мови. У тексті вони репрезентуються як носії літературної мови, також як і американець Даніель Росір.

Походження даних персонажів, а також носіїв ірландського і шотландського варіанту англійської мови в тексті частіше не актуалізується, і подається автором експліцитно, за допомогою прямої номінації, наприклад, американець (*the American*) або авторського коментаря, наприклад: *‘Then Mr. Fogerty, a small, thick-set man, with an Irish lilt to his voice, said, “You get bonnier every day, Katie.” ’*

‘She tried to pull herself away from the man, but his hold on her tightened and, brining his face down to her, he said in precise clipped English, “a job, is it? Oh, min skjoun, I could give you a job. Ah, yes.”’ В даному випадку етносоціальним індикатором походження персонажа також виступає вкраплення норвезької мови – фраза *‘Min skjoun’*.

Соціально-культурний образ представників африканського походження актуалізується не лише рекурентними (*sittin’ thinkin*) і стандартизованими

(*'cause*) графони, але і цілеспрямованим використанням ненормативних граматичних форм, синтаксичних конструкцій. Аналіз текстів дозволив відзначити наступні маркери соціокультурної ідентифікації африканського соціолекту:

- відсутність узгодження між об'єктом і предикатом в числі і особі, наприклад: *'your mam don't like me calling you Rose, do she?, 'He say to me'*.

- субституція дієприкметника другого і часу Present Perfect, наприклад: *'Eight years I been in same ship' ?* субституція часів Past Indefinite і Present Perfect Continuous, наприклад: *'From twelve years I work with men'*.

- опущення допоміжних дієслів, наприклад: *'You marry me 'cause you love me', 'Your brother mad because you marry black man', 'But Matt . he black inside', 'He big Geordie fellow' ?* опущення артиклю *'By way', 'In same ship' /*

- прямиий порядок слів в питальних конструкціях, наприклад: *'Now you feel we married?'*, субституція граматичних форм особистих займенників називного (I) і об'єктного відмінка (me), наприклад: *'But me am Christian'*.

Серед представників корінного населення діалекту віддають перевагу 43 персонажів. В основному, як показав подальший аналіз, - це представники нижчого прошарку англійського суспільства. Примітним є те, що багато хто з героїв володіє як мінімум двома варіантами англійської мови – літературною мовою і діалектом. Приведемо уривок діалогу матері з дочкою (Кетрін і Кеті – представники робочого класу) з роману «Кеті Мулхоланд»:

"What is it, lass?"

"Nothing, Ma."

"But, child, you've been like this on your last few days off."

Як видимий, один і той же персонаж вживає діалектне слово 'lass' і літературне 'child' замість можливого діалектного варіанту 'bairn'.

2.2.2 Соціальний параметр. Під соціальним параметром, що впливає на вибір варіанту, в даній роботі розуміються такі соціально-релевантні

домінанти, серед яких вік, пів інформанти, соціальне положення в суспільстві, рівень освіти, а також суб'єктивний чинник - міра лояльності до діалекту як такому. Зупинимось на детальному аналізі даних категорій.

Вік, на думку дослідників, є одним з найбільш очевидних чинників, що детермінують мовну поведінку тих, що говорять. Зокрема, вважається аксіомою, що мова молодого покоління більш наближена до літературної мови, мовний репертуар середнього покоління характеризується використанням як літературних, так і діалектних елементів, а старше покоління вживає діалект. Це підтверджують практично всі соціолінгвістичні дослідження, вони різняться лише у віковому кордоні, що розділяє людей з традиційною діалектною мовою і новій, – літературною, і обумовлюються особливістю розвитку кожного конкретного регіону.

Наше дослідження, з одного боку, підтверджує дане твердження. Зокрема, аналіз текстових масивів демонструє стабільне вживання діалекту старшим поколінням. Прикладом може служити мовний репертуар Уїльяма Мулхоланда в творі «Кеті Мулхоланд», який насичений діалектними лексемами, наприклад: *aye, afore, me, bairn, bonny, lass, hinny* і так далі. Актуалізуючи діалектну приналежність даного персонажа, автор також постійно використовує графон 'in' (для передачі відсутності назалізації при вимові – ing-форм), наприклад: *workin', takin', Buntin', growin'*.

З іншого боку, аналіз мовної поведінки представників середнього і молодшого покоління показує, що викладене вище твердження далеко від аксіоматичності. Так, дійсно, при дослідженні мови середнього покоління був виявлений високий відсоток персонажів, мовний репертуар яких є набором генетично неоднорідних елементів літературної мови і діалекту. Для ілюстрації цього положення пошлемось на вже цитований уривок діалогу Кеті і її матері з роману «Кеті Мулхоланд», де Кетрін поряд з діалектною лексикою вживає літературне слово '*child*' (слід зазначити, що дана тенденція просліджується впродовж всього твору). У теж час представники середнього покоління віддають перевагу літературній мові (наприклад, Еліс і

Агнес Конвей «Безкрий птах», Кеван і Бريدжіт Маккуїнс «Не розрізняючи кольорів» і ін.) і, навпаки, використовують лише діалект як, наприклад, сім'я Фелтанів з твору «Безкрилий птах» (детальніше мовний репертуар представників даної сім'ї див. нижчі).

Мова представників молодшого віку також не однакова. Так, Кеті Мулхоланд (14 років) з однойменного твору вживає як діалектні елементи, так і літературної мови (вибір варіанту ситуативно обумовлений), тоді як семирічна Мілі Форестер («Ганчіркова німфа») дотримується літературного узусу. Діалектною по своїх характеристиках є мова дванадцятирічного Теда і Боба з твору що «Нерозрізняючи кольори» (детальніше див. в параграфі 3.2.3), а також Бобі (6 років) і Мері Енн (4 роки) з твору «Безкрила птиця». Проілюструємо її уривком з діалогу з Агнес Конвей, що відбувається в кондитерському магазині:

'Oh, hello Bobbie. Hello, Mary Ann. What is it tonight? Tiger nuts?'

'Naw! We've both got pennies.'

'You have? Your mother gave you them?'

'Naw! The lodger ... we got a lodger.'

'Oh. Well then, what is it to be?'

'Divven't know yet.'

'You want to look around?'

'Aye. Coconut ice are tuppence, aren't they?'

'Yes, and I don't think you would enjoy spending all your money on a coconut ice slice. But there are the coconut chips. You could have a pennorth of those.'

'Ha'p'orth'

'Very well then, a ha'p'orth it is.'

Відзначимо також, два okazіональних діалектних вкраплення в мові Агнес Конвей – *'pennorth'* і *'ha'p'orth'*, які в даному уривку виконують емоційно-оцінну функцію, актуалізуючи іронічний настрій героїні по відношенню до дітей, ведучих себе надмірно поважно, імітуючи поведінку дорослих.

Високий зв'язок, що впливає на вибір варіанту, також спостерігається і при дослідженні гендерних показників. Не дивлячись на те, що дослідження останніх років заперечують існування гендерних мов (стилів), в сучасній лінгвістиці прийнято вважати, що жіночому дискурсу властиві певні особливості, не характерні для чоловічої мовної поведінки. Так, жінки найбільш коректні у виборі форми мовної комунікації, вони уникають маркованих елементів і діалекту, зокрема, усвідомлюючи пряму залежність між мовними звичками і соціальним успіхом. Чоловіки в цьому відношенні, з одного боку, толерантніші, з іншою, навпаки – цілеспрямовано вживають діалект, оскільки в цьому криється прихований престиж.

При аналізі текстових масивів нами було виявлено, що жінки дійсно тяжіють до вживання більш літературної мови, ніж діалекту. Цим пояснюється мовний репертуар Кетрін Мулхоланд, який, як вже наголошувалося (див. приклад з *'lass'* і *'child'*), характеризується як наявністю літературних елементів, так і елементів діалекту, наприклад: *lass, hinny, larks 'dawn', me bairn*. Автор також використовує графон *'in'* для актуалізації діалектного акценту даного персонажа: *comin', somethin', playin'* і так далі. Якщо порівнювати інші твори, то в них спостерігається схожа тенденція, наприклад Еліс Конвей («Безкрий птах») дотримується літературної мови, тоді як в мовному репертуарі її чоловіка Артура Конвея знаходимо ряд діалектних вкраплень (*lass, aye, a bite, bonny, baccy*).

Аналіз інших творів демонструє, що в цілому чоловіки є носіями різкішого акценту, що актуалізується графонами морфеми *'ing'*, наприклад: *how are you keepin?', gettin', goin', workin'* і так далі Вони також вживають більше діалектних слів, ніж жінки – діалектоносії, наприклад: *powt, me da, aye, bide, bairn, brat, netty, hound* і так далі.

Проте, існують і виключення. Так, в творі «Нерозрізняючи кольори» (Colour Blind) один з головних героїв Кеван (чоловік середніх років, представник нижчого прошарку суспільства, без освіти, проте, грамотний, такий, що читає багато книг) впродовж всього твору віддає перевагу

літературній англійській (за винятком декількох діалектних вкраплень: *aye, hinny, lass*). В той же час його дружина – Кеті – використовує лише діалект. Проілюструємо дане положення уривком одного з діалогів між ними:

Кеті: *'Go ye down now and put yer spoke in and she'll do it.'* *'She's got to do it. And why not for, I ask you? To let her brother sleep in her house a few nights. If it was her fancy man there wouldn't be two ways about it.'* ... *But if he says he's sleeping out, for there's no place to sleep five of us in these two rooms, then he'll likely stand a chance of getting his full seventeen shillings. Don't you see?*

Кеван: *'Aye, I see.'* ... *'And he's not sleeping here! He can get a bed anywhere around for five bob or so a week.'*

У міру того як розвивається сварка, мова Кевана і Кеті стає експресивнішою, проте, Кевін не переходить на нижчий варіант (діалект). Емоційність його мови передається автором оказіональним графоном 'in' і вкрапленнями з розмовної мови (*bloke, hammerin'*):

Кеван: *'If she had ten empty room, he's not going there.'*

Кеті: *'An' who the hell are you to say he's not goin' there?'*

Кеван: *'I'm the same bloke who used to give you a hammerin'. It's a long time since you had one, but you're asking for it now.'*

Кеті: *'Go on, ye little bantam, ye try it on.'*

Кеван: *'Oh, away, to hell!' Don't tempt me ... only listen to this! We've heard the last of Matt goin' to Bridget's – do you hear that?'*

Кеті: *'You .. you sod! I'll get even with you. Ye won't lift as finger to help yer own kith and kin, but I'll get even with ye – by God, I'll get even with ye before many hours have passed over yer head.'*

Ілюстративним, в даному випадку, також виступає сім'я Фелтанів («Безкрилий птах»), оскільки всі її представники використовують діалект, як жінки, так і чоловіки, причому, очевидно, що Беті Фелтон, мати сімейства, використовує найбільш марковані діалектні одиниці, нарівні з іншою ненормативною лексикою. Приведемо уривок з її розмови зі своїми синами – Віллі, Майком і Артуром, а також Агнес Конвей:

'Which bloody fool among you brought her in?'

'Listen, Ma. Listen. She's a classy piece, Ma, and she's come with some strange news. She says wor Robbie's in hospital.'

'And you swallowed that? Then you are a sillier bugger than I thought you were, Mike.'

'Look, Ma, silly bugger or not, I can tell a piece when I see her, or smell her, and this one isn't wor Robbie's type, nor none of wor types. But just afore she passed out she said something about her sister and wor Robbie.'

'But his boat isn't in yet; he's not due for days.'

'She says he's in hospital.'

Далі, коли дівчина приходить до тями, ніхто з Фелтонів не переходить на літературну мову:

'I'm ... I'm sorry. I must have fainted.'

'Aye, well, if you didn't you made a good stab at it. What's your name?'

'I'm Miss Agnes Conway.'

'Aye, you are Miss Agnes Conway. And where're you from?'

'I live in Spring Street. We ... we have the tobacconist's and confectioner's shop there.'

'Aye, there's a confectioner's an' baccy shop in that street. Been there for years. Aye, an' the name is Conway. But what the hell is she doing here?'

'Well, you'd better ask her, Ma, hadn't you? As she says, she knows wor Robbie.'

'Or her sister does.'

'Well, lass, come on, tell us what you're doin' here and how it's come about.'

'Your son has been seeing my sister clandestinely.'

'What?'

'She means on the quiet, Ma.'

I know what she means, bugger. Go on. Go on.'

Залежність вживання варіантів від належності до певного соціального прошарку ілюструють роботи багатьох досліджень, в яких наголошується,

що чим вище людина знаходиться на соціальної дробині, тим більше його мова наближена до еталону, тобто до літературної мови. Це, по суті, є соціолінгвістичною аксіомою.

Аналіз текстових масивів, з одного боку, дійсно, підтверджує дану тенденцію, оскільки всі представники нижчого прошарку суспільства в тій або іншій мірі використовують в своїй пвимові діалектні одиниці. З іншого боку, в аналізованих творах було виявлено вживання окремих діалектних одиниць особами, що належать до вищої градації середнього шару суспільства, що характеризується в лінгвістичній літературі як вкраплення одиниць одного варіанту в іншій.

Зокрема, Джордж Росір, один з персонажів «Кеті Мулхоланд», кажучи про перебування справ на шахті, виголошує наступні слова:

'Why should I pay out cash, even if I had it to, on helping to keep the water down in other buggers' mines when they never show their nebs outside of London, at least not in this direction. I'm about the only bloody fool in this country squatting on my mine shaft, up to my chin in debt, worry and danger. Yes, an' I say dander, for that mob down there are half maniacs'. Вживання діалектного слова 'neb' в значенні «ніс» є оказіональним і обумовлено підвищеною емоційністю вислову, яка також актуалізується стандартним графоном *an'* для передачі союзу 'and' і використанням розмовної лексики, вульгаризмів: 'bugger', 'Bloody fool', 'mob'. Далі в творі герой неодноразово змішує варіанти в емоційному стані, наприклад: *'A hell of a pickle', 'Me boy', 'brat', 'Put the kobosh on everythin''*.

Подібні діалектні вкраплення зустрічаються також у представників нижчої градації середнього класу. Прикладом може служити мовний репертуар наглядача в шахті містера Бантінгу («Кеті Мулхоланд»). Процитуюмо декілька його висловів: *'Bide your time', 'I wonder if you could consider me marrying your daughter.'*

Діалектні вкраплення в мові представників середніх прошарків суспільства можуть також носити і рекурентний характер. Приведемо також

слова Констебля Фенвика з твору «Ганчіркова німфа»: *'He was mortallious last night, so I bet hardly any of theses bairns will be able to move this mornin'.*' В даному випадку вживання лексеми *'mortallious'* в значенні «смертельно п'яний» і *'bairn'* «дитя» пов'язане з діалектним походженням героя і обумовлене не стільки соціальними, скільки мовними чинниками.

Досліджуючи вплив соціальних чинників на вибір коду, лінгвісти часто проводили паралель між рівнем соціального слою і мірою вживання тих або інших мовних засобів. Результати проведених досліджень дозволили провести наступну залежність: чим вище рівень освіти, тим менше ознак ненормованої мови можна зустріти в мовному репертуарі індивідів.

Результати аналізу текстових масивів підтверджують наявність кореляції між рівнем освіти і вживанням діалектних одиниць. Дане положення ілюструє вже цитований раніше уривок діалогу між Кевіном і Кеті, в якому більш освічений персонаж Кевін вживає літературну мову, тоді як його дружина – дотримується діалекту. Аналіз інших творів ілюструє подібну тенденцію.

Прямий зв'язок між вибором варіанту і рівнем освіти просліджується також в тому, як деякі з діалектоносіїв, у міру підвищення рівня своєї освіти, переходять на вживання літературної мови. Так, зокрема, мовний репертуар головної героїні роману «Кеті Мулхоланд» в період дитинства насичений як літературними, так і діалектними елементами, серед останніх відзначимо: *'me'*, *'aye'*, *'morrow'*, *'lass'*, *'afore'*, *'bide'*, *'cutter'*, *'keeker'*, *'daft'*, *'scullery-maid'*. Автор також використовує графон *'in'* для актуалізації її акценту, наприклад: *'keepin'*, *'meltin'*, *'mornin'*, *'waitin'*, *'commin'*. Подальший аналіз показує, що у міру дорослішання, підвищення рівня освіти і соціального статусу Кеті в цілому вона більш не вживає діалект.

Слід зазначити, мовна поведінка також залежить від відношення мовця до діалекту: чим більш лояльний індивід до нього, тим більше він використовує діалект в своїй промові. При позитивному, толерантному відношенні до діалекту мовний репертуар представників середнього

прошарку суспільства, що володіють двома варіантами, містить діалектні вкраплення (див. цитовані раніше приклади мовної поведінки Джордж Росіра, містера Бантінгу («Кеті Мулхоланд»), Констебля Фенвіка («Ганчіркова німфа»). При негативному відношенні до діалекту представники середніх прошарків населення виключають діалект з вживання. При цьому особи, які є діалектоносіями за походженням, часто викорінюють елементи лише граматичного і лексичного порядку. В цьому випадку, як показує мовна практика, у них залишається діалектний акцент. Подібні персонажі які, як вже наголошувалося, актуалізується на листі стандартними і оказіональними графонами.

2.2.3 Ситуативний параметр. Під ситуативним параметром в даній роботі розуміються всілякі ситуації спілкування, що детермінують вибір форми мовної комунікації (варіанту); він включає 2 компоненти: учасників комунікативного акту, а також місце, в яких протікає інтеракція.

Для позначення кола подібних ситуацій, ми проаналізували твори К. Куксон і відібрали набір ситуацій, умови протікання яких дозволили об'єднати їх декілька соціально детермінованих сфер спілкування, а саме: удома, на роботі (або в іншому офіційному місці), на вулиці, в магазині (неофіційне суспільне місце). Учасники комунікації були також розділені на групи за віковою ознакою, соціальному статусу і по мірі включеності в співтовариство (градація свій/чужий).

Залежність вживання діалектних одиниць від сфери спілкування. Оскільки методика дослідження передбачала попередній аналіз творів на предмет виявлення соціально детермінованих ситуацій спілкування, то факт вживання діалекту в сферах, що вивчаються, в текстових масивах є очевидним.

Не дивлячись на це, глибший аналіз показує відсутність прямої залежності між використанням діалекту і містом інтеракції. По-перше, як вже

наголошувалося раніше, в аналізованих творах присутні персонажі, які не віддають перевагу діалекту в цілому, а також ті, які, навпаки, незмінно його вживає, наприклад, Кеті з роману що «Нерозрізняючи кольори», дідусь Кеті Мулхоланд та ін. По-друге, ряд діалектоносіїв використовує діалект вибірково і, як показує подальший аналіз, цей вибір обумовлений більш середовищем, ніж сферою спілкування (див. про це нижче).

Отримані результати свідчать про сильний вплив офіційних ситуацій на вибір варіанту, і про відсутність зовнішнього впливу на мовну поведінку тих, хто говорить при неофіційній інтеракції. Це в цілому відповідає загальній тенденції розвитку мовної ситуації на Британських островах, при якій спостерігається звуження сфер функціонування діалекту і закріплення його вживання лише за родинно-побутовою сферою, а також за іншими неофіційними ситуаціями.

Відсутність залежності вживання окремих діалектних одиниць від місця інтеракції вказує на їх 100% використання у всіх аналізованих актах комунікації і свідчить про лояльне відношення діалектоносіїв до них.

Залежність вживання діалектних одиниць від вікових показників в невимушеній обстановці, «удома».

Аналіз текстових масивів показує стабільне вживання діалекту в діалектному середовищі при комунікації із старшим поколінням персонажів, що володіють діалектом, не залежно, чи використовують вони його в інших середовищах спілкування чи ні. Прикладом може служити мовний репертуар Кеті Мулхоланд в однойменному романі в діалозі зі своїм дідусем:

'Go on Granda, get some baccy.'

'No, lass, no. Workin' for a month for threepence.'

'I don't, I don't. I get four shillings.'

'Aye. You get four shilling and that goes to support me.'

'Don't be silly-billy, Granda. What put that into your head? I'd always give me ma me money.'

При комунікації з молодшим поколінням вибір варіанту залежить від мовної компетенції того, що говорить. Якщо персонаж не грамотний, його мовний репертуар залишається незмінним в будь-якому середовищі (див. наведений тільки що приклад).

Схожа тенденція виявляється і у випадках, коли герої мають певне уявлення про норму літературної мови. Так, у творі «Ганчіркова німфа» Агги, літня жінка, і Бен, сімнадцятирічний хлопець (обидва представники нижчого прошарку суспільства) при спілкуванні з семирічною Мілі (мовний репертуар дівчинки відповідає нормі), з одного боку не переходять на вживання літературної мови, з іншого, - не вживають яскраво виражені діалектні елементи:

Мілі: *'Your hands are very dirty'*

Бен: *'Aye, you're right, they are dirty. But speck of dirt never hurt anybody, as far as I've learnt. And if you're goin' to stay here you'll get your hands dirty an' all before long.'*

Агі: *'Who says she's goin' to stay here? She'll be home tomorrow; her mother will be out.'*

Мілі: *'Out of where?'*

Агі: *'Out of where she'll be spendin' the night. Now, no more questions. And your hands are dirty, mucky's the word I'd say.'*

У іншому середовищі, зокрема поза присутністю Мілі, дані персонажі використовують більш марковані варіанти, наприклад: *meself, me, polis, biggish, barmy, bairn, lass, bobby (policeman), an' all (too)* і так далі.

Вибір варіанту при комунікації з особами одного віку залежить від мовної компетенції тих, що говорять. Так, наприклад, мовний репертуар освіченого середнього класу (Агнес і Джесі Конвей, Белі, Флоренс і Рене Кардінгс, Артура Пібла і деяких ін.) відповідає нормі, дані персонажі при спілкуванні між собою в звичному для них середовищі використовують літературну мову.

Серед діалектоносіїв, навпаки, просліджується тенденція до вживання діалекту, як в діалектному середовищі, так і з носіями літературної мови. Ілюстративним в даному відношенні виступає мовний репертуар сім'ї Фелтанів з твору «Безкрилий птах». Таким чином, відсутність прямого зв'язку між вживанням діалекту і віковими показниками в невимушеній обстановці очевидно.

Залежність вживання діалектних одиниць від ролевих стосунків в комунікативному акті в офіційній ситуації. При аналізі текстових масивів було виявлено, що в даній сфері мовна поведінка діалектоносіїв варіативна.

З одного боку, при спілкуванні з представниками вищих прошарків, окремі персонажі прагнуть уникати маркованих діалектних елементів, як це робить Кеті (на той момент 14-річний підліток) при розмові з містером Бантінгом (чоловіком середніх років, представником середнього класу) в творі «Кеті Мулхоланд»:

“What’s your name?”

“Katie ... Katie Mulholland.”

“That’s your grandfather back there?”

“Aye. Yes.”

З іншого боку, існують ті, що не здатні на перехід через відсутність мінімального знання норм літературної мови. До таких персонажів відноситься Нен, двадцятирічна дівчина, продавець з тютюнового магазину, яка в розмові з Агнес Конвей, дочкою власника використовує діалект: *‘Marshmallows! Me ma’ll be ever so pleased. Eeh! Ta, miss. Thanks. Me brother and the two bairns are coming the morrow and we’ll have a good time. He always brings a bottle with him and we’ll drink to you miss. Aye, yes, we will, will drink to you.’*

Подібну мовну поведінку знаходимо у Артура Фелтона при спілкуванні з поліцейським: *‘What I say, constable, is there’s such a thing as ‘arassment, that’s what they’ve told me when I’ve been up afore the old bloke. ‘Arassment, and*

it can come from all quarters, you know. An' we've got a witness . Miss, here. Well, she's a lady an' she'll always speak the truth.'

Залежність вживання діалектних одиниць в неофіційному суспільному місці. При аналізі текстових масивів нами було виявлено, що вибір варіанту при комунікації в неофіційному суспільному місці залежить від мовної компетенції того, хто говорить.

Якщо персонаж не грамотний, його мовний репертуар залишається незмінним, не залежно від того з ким здійснюється комунікація, навіть з дітьми. Проілюструємо дане положення діалогом між Джо (на той момент 21 рік), Тедом і Бобом (дванадцятирічними підлітками), що відбувається на вулиці:

'You, Joe?'

'Who else, you think – the devil?'

'Coo! Joe, it's a freezer, ain't it?'

'Aye, Ted, 'snifter all right ... You awake yet, kidder?'

'I'm gonna try for the docks next weeks; this mornin' march it too much of a bloody good thing.'

'Oh you get used to it, man; you've only been on it a few months. An' I'm tellin' you, Bob, there's no chance in the docks, else I'd be there mesels. ... But no, I wouldn't.' *'It's Palmer's for me, even with the trek. Not that I like it, mind, but I'd rather do it in the mornin' than at night, comin' home dead beat. Aw, man, I could fall asleep on me feet.'*

'Me an' all'

'It would be all right if they would pick us up or summat an' take us there.'

Освідчені діалектоносители в діалектному середовищі, при розмові з незнайомими вважають за краще використовувати літературну мову, проте не рідкі випадки і переходу на діалект. Ілюстративним в цьому відношенні можуть служити діалоги з твору «Безкрилий птах», що відбуваються в двох магазинах між Агнес Конвей, дочкою власника і покупцями. Як вже наголошувалося, Агнес Конвей дотримується літературної мови, проте, в

представлених діалогах героїня варіативно використовує як літературну мову, так і діалектні елементи. Так, у разі, коли в магазин заходить освідчена пара, представники вищої градації середнього класу, мова дівчини відповідає нормі. В той час, коли клієнтами виступають молоді діалектоносії Бобі і Мері Енн. Агнес Конвей не переходить на вживання діалекту, а використання нею двох діалектних вкраплень, як вже наголошувалося раніше, є окказіональним. Цікавою є стратегія розмови Агнесс покупцем – чоловіком середніх років в тютюновому магазині. Обидва починають діалог без діалектних елементів:

Don't often see you on this side, miss.'

'No. I'm standing in for my father. I'm expecting him back at any moment. What I can do for you?'

'Oh, the usual. Two ounces of Gold Flake, loose.'

Як тільки покупець усвідомлює, що Агнес – дочка власника (діалектоносія), він переходить на прийнятний для нього варіант і починає використовувати діалект:

'And I'm going to treat meself, seeing it's Christmas; have you got any Bird's Eye?'

'Yes. Yes, I think we have. How much would you like?'

'The same miss, the same, two ounces. And it's a ha'penny cheaper, if I know anything.'

'Yes. Yes, it is; it's only sevenpence; the other is sevenpence ha'penny.'

'Aye, I thought so. That'll be one and tuppence ha'penny, eh lass?'

'Yes, you're right, sir, one and tuppence ha'penny.'

Під кінець діалогу Агнес підхоплює, вибрану покупцем форму комунікації, що обумовлене, ймовірно, роллю, яку вона виконувала в той момент, а саме послужливої, ввічливої продавщиці, що веде себе так, щоб покупець залишився задоволений і прийшов ще не один раз. Використання діалекту в даному випадку виконує також функцію об'єднання, вказуючи на приналежність Агнес і її сім'ї до даного соціо-культурного співтовариства.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження дозволило прийти до наступних висновків та висновків:

1. Мова як соціальне явище відображає соціальні умови комунікації, такі як гендрні, вікові, освітні ознаки мовця, його місце проживання, етнічну належність та соціальний статус, а також рольові особливості проходження комунікації як такої.

2. Діалект, як особлива форма існування англійської мови, був дуже розповсюджений у повсякденному спілкуванні наприкінці ІХХ – початку ХХ століття у Англії. Його вживання було ознакою низького походження та відсутності освіти. Стосовно гендерної диференціації вважалося, що діалект вживають більше чоловіки, ніж жінки. Також існував стереотип щодо того, що діалект використовували більш представники страшого покоління, ніж молодшого. Відмічалося, що ситуація спілкування також впливала на особливості протікання процесу інтеракції, але цьому чиннику приділялося замало уваги.

3. У тексті особливості мовної комунікації актуалізуються таким стилістичним прийомом як графон. Для діалектного мовлення, розповсюдженого у графстві Нортумбрія, релевантні якісні типи графонів, що відображають як особливості вимови, так і граматику даного діалекту, наприклад *divven't* замість *don't*.

4. Кількісні типи графонів не були знайдені у досліджуваних текстах, тоді як серед якісних відмітимо: *hinny* (honney), *afore* (before), *naw* (no), *nowt* (no), *me da* (my dad), *pennorth* (penny worth), *'a'p'orth* (half penny worth).

Оказіональні типи графонів у досліджуваних творах зустрічаються рідко (тільки 2 приклади – *'pennorth'* і *'ha'p'orth'*), тоді як тоді як рекурентні

використовуються досить часто, особливо рекурентні нестардатовані графони, що передають територіально-соціальну ідентифікацію персонажів. До них відносяться рекурентні стандартизовані графони – *cause* (because), *an'* (and), *gonna* (going to), а також рекурентні нестандатовані графони, а саме: графон *'in'* з апостофом (для передачі відсутності наалізації при вимові – ing-форм), наприклад: *workin'*, *takin'*, *sittin' thinkin'*; графон *'ye'* (для передачі you), графон *me* (для передачі my).

5. Як показало дослідження творів К. Куксон, місце дії яких Нортумбрія, мовленнєва поведінка діалектоносіїв детермінована наступними соціальними факторами: гендер, вік, дохід, освіта, соціальний статус. Діалект використовують здебільшого чоловіки, що належать до низчого, прошарку суспільства, робітники, ті, що не мають освіти, з низьким рівнем доходу. Стосовно географічного показника, то тут не було виявлено прямої залежності вживання діалекту від території його поширення. На досліджуваній території функціонують декілька варіантів англійської мови, серед яких, нортумбрійській діалект, стандартна англійська мова, соціолект носіїв афроамериканського походження, ірландський, шотландський та американський варіанти англійської мови.

6. Як свідчить дослідження, більш вагомим фактором, що детермінує мовленнєву поведінку є фактор ситуативний, що включає особливості процесу комунікації, її учасників, а також місця, в яких протікає інтеракція. Отримані результати свідчать про сильний вплив офіційних ситуацій на вибір варіанту, і про відсутність зовнішнього впливу на мовну поведінку мовця при неофіційній інтеракції. Було виявлено стабільне вживання діалекту в діалектному середовищі при комунікації із старшим поколінням персонажів, що володіють діалектом, не залежно, чи використовують вони його в інших середовищах спілкування чи ні. При комунікації з молодшим поколінням вибір варіанту залежить від мовної компетенції мовця. Якщо персонаж не грамотний, його мовний репертуар залишається незмінним в будь-якому середовищі. Вибір варіанту при

комунікації з особами одного віку залежить від мовної мовця. Залежність вживання діалектних одиниць від ролевих стосунків в комунікативному акті в офіційній, чи неофіційній ситуації варіативна. З одного боку, при спілкуванні з вищестоящими, окремі персонажі прагнуть уникати маркованих діалектних елементів, з іншого боку, існують ті, що не здатні на перехід через відсутність мінімального знання норм літературної мови. Освічені діалектоноії в діалектному середовищі, при розмові з незнайомими вважають за краще використовувати літературну мову, проте не рідкі випадки і переходу на діалект.

7. Було також з'ясовано, що вибір форми комунікації у людей, що володіють двома формами – літературною мовою та діалектом – залежить також від їх відношення до вживання діалектних форм, від лояльності до діалекту у цілому. Так дослідження показало наступний зв'язок: при позитивному, толерантному відношенні до діалекту мовний репертуар представників середнього прошарку суспільства, що володіють двома варіантами, містить діалектні вкраплення, при негативному відношенні до діалекту представники середніх прошарків населення виключають діалект з вживання.

8. У цілому, кстралінгвістичними чинниками, що впливають на мовну поведінку діалектоносіїв кінця XIX – початку XX сторіччя можна вважати наступні: (а) соціальні фактори, такі як гендер, вік, дохід, освіта, соціальний статус, місце проживання; (б) ситуативні фактори, що співвідносяться з формальністю, чи неформальністю процесу спілкування. Все це і створює умови перемикування кодів у мові персонажів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврорин В. А. Проблема изучения функциональной стороны языка Л. : Наука, 1975. 284 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык; [4-е изд., испр. и доп.]. М. : Флинта : Наука, 2002. 384 с.
3. Баранникова Л. И. К проблеме социальной и структурной изменчивости диалекта. *Вопросы социальной лингвистики*. Л., 1969. С. 314-343.
4. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К. : Вища школа, 1980. 246 с.
5. Беликов В. И. Социолінгвістика М. : Изд. Рос. гос. гуманит. ун-та, 1970. 439 с.
6. Белл Р. Социолінгвістика : Цели, методы и проблемы. М. : Международные отношения, 1980. 320 с.
7. Брайт В. Введение : параметры социолінгвістики. *Новое в лингвистике*. Вып. VIII. М., 1975. С. 35-41.
8. Бродович О. И. Диалектная вариативность английского языка. Аспекты теории. Л. : Изд-во Ленинградского гос. ун-та, 1988. 196 с.
9. Бондалетов В. Д. Социолінгвістика. М. : Просвещение, 1987. 160 с.
10. Борисенко Н. Д. Проблема статевої диференціації сучасного англійського мовлення. Актуальні проблеми вивчення мови, мовлення й перекладу. *Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Дослідження молодих вчених. Серія Філологія*. К. : КДЛУ. Вип.2. С. 11-15.
11. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. Вибір. твори : у 5 т. К. : Освіта, 1959. Т.1. С. 166-237.
12. Дешириев Ю. А. Социальная лингвистика. К основам общей теории. М.: Наука, 1977. 382 с.

13. Емельянова Л. Л. Типы и функции графона в английской художественной речи : автореф. дисс. канд. филол. наук : 10.02.114 «Германские языки ». Одесса. 1977. 24 с.
14. Жаров В. В. Особенности эволюции Black English как социального явления на современном этапе. *Вестник МГУ. Сер.19 : Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2001. XIII. С. 30-55.
15. Кухаренко В. А. Интерпретация текста; 2-е изд., перераб. М. : Просвещение. 1988. 192 с.
16. Лужаница Е. И. Особенности развития городских диалектов на рубеже XX-XXI веков. *Нова філологія : зб. наук. праць*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту. 2007. № 27. С. 219-223.
17. Лужаница Е. И. Проблема определения социальных диалектов современной Великобритании. *Нова філологія : зб. наук. праць*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту. 2005. № 1(21). С. 39-45.
18. Лужаница Е. И. Социолингвистические параметры и особенности речевого поведения диалектоносителей (на материале нелитературной речи современной Англии). *Функциональная лингвистика. Язык. Культура. Общество – II: материалы VII междунар. конференции по функциональной лингвистики (Симферополь, 9-14 октября, 2000 г.)*. Симферополь : CLC, 2000. С. 214-217.
19. Лужаница Е. И. Структурно-историческая параметризация национального языка. *Нова філологія : зб. наук. праць*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту. 2011. № 47. С. 86-91.
20. Лужаница Е. И. Типы современных английских диалектов. *Вісник ЗНУ. Філологічні науки*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту. 2005. № 1. С. 144-147.
21. Лужаница О. І. Сучасні тенденції у графіці англійського нелітературного написання: типологічний та функціональний аспекти. *Нова філологія : зб. наук. праць*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького національного університету. 2013. № 58. С. 117-120.

22. Маковский М. М. Английская диалектология. М. : Высшая школа, 1980. 191 с.
23. Маковский М. М. Английские социальные диалекты. М. : Высшая школа, 1982. 192 с.
24. Медведев Г. И. Динамика социорегиональной вариативности американского варианта современного английского языка : автореф. дисс... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Минск, 2001. 18 с.
25. Медведев Г. И. О социальном портрете диалектоносителя. *Молодые ученые в творческом поиске* : материалы республ. научн. конф. аспирантов (Минск, 21 декабря 1999 г.). Минск : Изд-во Минского гос. лингвистического ун-та, 1999. С. 12-13.
26. Медведев Г. И. Региональные и социальные особенности звучащей диалектной речи. *Исследование звучащей речи* : материалы II научн. конф. (Минск, 15-19 июня 1998 г.). Минск : Изд-во Минского гос. лингвистического ун-та, 1998. С. 7-8.
27. Мечковская Н. Б. Общее языкознание : Структурная и социальная типология языков : учеб. пос.. М. : Флинта ; Наука, 2003. 3-е изд. 312 с.
28. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика : пос. для студ. М. : Аспект Пресс, 1996. 207 с.
29. Мищенко Н. В. Графон как стилистическое средство в публицистических текстах. URL: http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0113962.pdf
30. Общее языкознание : Формы существования, функции, история языка / под ред. Б. А. Серебрянникова. М. : Наука, 1970. 608 с.
31. А. Пиз, Б. Пиз Язык взаимоотношений мужчина женщина. М. : Изд-во ЕКСМО - Пресс, 2000. 238 с.
32. Пиз А., Гарнер А. Язык разговора М. : Изд-во ЕКСМО - Пресс, 2007. 224 с.
33. Потебня О. І. Мова, національність, денационалізація Нью Йорк : Українська Вільна Академія Наук, 1997. 156 с.

34. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. СПб. : Издательство "Питер", 2000. 656 с.
35. Ряховская Е. М. Английский язык и английская социокультура во второй половине XX в. *Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2001. № 1. С. 30-55.
36. Сержанова Ж. А. Детерминирующие факторы речевого поведения этнических немцев в ситуации билингвизма : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». М., 2007.
37. Сковородников А. П. Культура русской речи. М.: Флинта : Наука. 2007. 840 с.
38. Святюк Ю. В. Національно-культурні стереотипи як складові англомовної картини світу. *Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. Вип. 156 : Германська філологія. Чернівці : Рута*, 2003. С. 491-493.
39. Синельникова Л. Н. Введение в лингвистическую гендерологию Симферополь : Скиф, 2001. 40 с.
40. Сукаленко Н. И. Отражение обыденного сознания в образной языковой картине мира. НАН України. К. : Наукова Думка, 1992. С. 27-31.
41. Сухарев В. А. Мы говорим на разных языках. М. : Гранд, 1998. 416 с.
42. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. М. : Слово/Slovo, 2000. 624 с.
43. Ткаченко В. А. Актуальные аспекты языковой политики в современных условиях. *Методологические основы направленности в мировом Языкознании*. К. : Наука, 1992. С. 96-139.
44. Трескова С. И. Социолингвистические проблемы массовой коммуникации (Принципы измерения языковой вариативности). М. : Наука, 1989. 152 с.
45. Цапро Г. Ю. Ознаки гендерного вокабуляру. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Випуск 6: Філологія. Педагогіка. Психологія*. К, 2002. С. 263-269.

46. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика. Теория, проблемы, методы. М. : Наука, 1976. 246 с.
47. Швейцер А. Д., Никольский Л. Б. Введение в социолингвистику. М. : Высшая школа, 1978. 216 с.
48. Юсселер М. Социолингвистика : перевод с нем. К. : Вища школа, Издательство при КГУ, 1987. 199 с.
49. Banon D. E. Grammar and Gender. New Haven; L. : Yale Univ. Press, 1986. 348 p.
50. Bolinger D. Language. The Load Weapon. *The Use and Abuse of Language Today*. L. : Longman, 1984. P. 241-276.
51. Braun F. Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures. N.Y. : Mouton de Gruyber, 1988. 237 p.
52. Brown P. Universals in Language Usage : Politeness. Cambridge: Cambridge University Press, 1978. 250 p.
53. Brown R., Ford M. Address in American English. *Journal of American and Social Psychology*, 1961. P. 375-385.
54. Brook G. L. English Dialects. Oxford : Andre Deutch, 1963. 232 p.
55. Brook G. L. Varieties of English. L. : The Macmillan Press Ltd, 1977. 196 p.
56. Chambers J. K., Trudgill P. Dialectology. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 201 p.
57. Cheshire J. English Around the World : Sociolinguistic Perspectives. L: Cambridge University Press. 1996. 589p.
58. Hughes A. English Accents and Dialects : An Introduction into Social and Regional Varieties of English in the British Isles. L. : Edward Arnold, 1997. 143 p.
59. SPL - Studies in phonetics and linguistics. London : Oxford University Press, 1971. 151 p.
60. Trudgill P. The Dialects of England. Cambridge : The Macmillan Company, 2000. 154 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

61. Cookson C. Colour Blind. London : Corgi Books, 1981. 254 p.
62. Cookson C. The Wingless Bird. London : Corgi Books, 1989. 354 p.
63. Cookson C. The Rag Nymph. London : Corgi Books. 1991, 427 p.
64. Cookson C. Katie Mulholland. London : Corgi Books. 1978, 496 p.

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of such problem as the behavior of the Northumberland dialect speakers.

The object of the research can be defined as code-switching (dialect / Standard English) in the works of Catherine Cookson «The rag Nymph», «Colour Blind», «The Wingless Bird», «Katie Mulholland».

Theoretical-methodological principles: key positions in theories of dialectology, sociolinguistics, and stylistics (P. Trudgill, D. Crystal, Ch. Fergyson, V. Kuharenko).

The main aim of the paper is to determine the ways, mechanisms and forms of code-switching in a language-dialect linguistic community.

Language as a social phenomenon reflects social aspects of communication, such as gender, age, education, location, ethnical belonging and social status. It also reveals social aspects of process of communication, factors which determine the peculiarities of communication as such.

In the text the sociolinguistic aspects of communication are revealed with the help of such stylistic device as graphon, which represents both pronunciation and grammatical features of the dialect.

Key words: *dialect, Northumberland dialect, graphon, linguistic behavior, sociolinguistic factors, C. Cookson.*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Солошенко Ганна Володимирівна, студентка 2 курсу, магістр, форми навчання заочної, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма Мова і література (англійська), адреса електронної пошти soloshenkoa17@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Вербалізація соціальних характеристик діалектоносіїв (на матеріалі художніх творів Великобританії XIX-XX століть)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Солошенко Г. В